

OTDK-dolgozat

2023

**DEBRECENI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR**



**AZ INTÉZMÉNYEKBE VETETT BIZALOM MINT A GAZDASÁGI
NÖVEKEDÉS JÖVEDELEMELOSZTÓ ÉS MOBILITÁSI HATÁSÁNAK
FELTÉTELE**

**CONFIDENCE IN INSTITUTIONS AS A CONDITION FOR THE
INCOME DISTRIBUTION AND MOBILITY EFFECTS OF ECONOMIC
GROWTH**

Rácz Dóra Laura

Konzulens: Prof. Dr. Czeglédi Pál

Kézirat lezárása: 2022.10.26.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS ÉS TÉMAFELVETÉS	1
1. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	4
1.1. Az intézményekbe vetett bizalom értelmezése	4
1.2. Az intézményekbe vetett bizalom szerepe az egyenlőtlenség csökkentésében és a társadalmi mobilitás növelésében.....	6
1.3. A bizalom hatása a gazdaságra	12
1.4. A gazdasági növekedés kapcsolata a jövedelmi egyenlőtlenséggel és a társadalmi mobilitással.....	13
1.5. A bizalom mint feltétel	15
2. A HIPOTÉZIS FELÁLLÍTÁSA, ADATOK ÉS MÓDSZER	17
2.1. A hipotézis meghatározása és a teszteléshez alkalmazott módszer.....	17
2.2. A hipotézis teszteléséhez felhasznált adatok	18
2.2.1. <i>Függő változók</i>	18
2.2.2. <i>Független változó</i>	23
2.2.3. <i>Kontrollváltozók</i>	24
3. EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE	27
3.1. Társadalmi mobilitás.....	27
3.1.1. <i>A kormányzatba vetett bizalom</i>	27
3.1.2. <i>Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom</i>	29
3.1.3. <i>A közszolgálatba vetett bizalom</i>	31
3.1.4. <i>A nagyvállalatokba vetett bizalom</i>	33
3.2. Jövedelmi egyenlőtlenség	35
3.2.1. <i>A kormányzatba vetett bizalom</i>	35
3.2.2. <i>Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom</i>	35
3.2.3. <i>A közszolgálatba vetett bizalom</i>	39
3.2.4. <i>A nagyvállalatokba vetett bizalom</i>	41
3.3. Robusztussági vizsgálat	41
3.3.1. <i>Társadalmi mobilitás</i>	44
3.3.2. <i>Jövedelmi egyenlőtlenség</i>	47
4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	51
ÖSSZEFOGLALÁS	54
IRODALOMJEGYZÉK	56

BEVEZETÉS ÉS TÉMAFELVETÉS

A bizalom kapcsolataink egyik alapköve, mely átszövi mindennapjainkat. Amikor megosztjuk barátunkkal egy titkunkat megbízunk benne, hogy azt nem adja tovább. Amikor hibát követünk el, megbízunk családtagjainkban, hogy nem ítélnék el, és ezután is szeretni fognak minket. De nemcsak a hozzánk közelálló emberek iránt érezhetünk bizalmat. Amikor az orvos felír egy gyógyszert és az előírásait követve bevesszük azt, bízunk abban, hogy meggyógyulunk tőle. Amikor rendelünk egy könyvet és előre kifizetjük, megbízunk a vállalkozásban, hogy valóban eljut hozzánk a kért olvasmány. Amikor a pénzünket betesszük a bankba, bízunk abban, hogy visszakapjuk, amikor szükségünk lesz rá. Amikor kárt okoznak nekünk, és bírósághoz fordulunk, bízunk abban, hogy igazságot szolgáltatnak és javunkra járnak el a perben. A sort lehetne még folytatni, de ez a néhány példa is jól mutatja a bizalom fontosságát életünkben.

A téma jelentőségét az is mutatja, hogy a társadalomtudomány kutatói is foglalkoznak a bizalommal kapcsolatos kérdésekkel, és több tanulmány szól arról, hogy a bizalomnak milyen hatása van a gazdaságra, egyes makrogazdasági mutatókra. A szakirodalomban többféle bizalom típust különböztetnek meg. A bizalom egyik fajtája a személyek közötti vagy más néven interperszonális bizalom, melyet egyszerűen úgy lehet megfogalmazni, hogy egy adott személy megbízik egy másik személyben, hogy egy bizonyos módon fog cselekedni (Hardin, 2006). Uslaner (1999) interperszonális bizalommal kapcsolatban megkülönbözteti a partikuláris bizalmat, – amikor egy adott csoporthoz való tartozás hoz létre bizalmat – valamint az általános bizalmat – amikor olyan emberekben is meg lehet bízni, akik a csoporton kívül vannak. A bizalom másik típusa az intézményekbe vetett bizalom. Az intézményekről nem mondhatjuk el, hogy szándékkal rendelkeznek az együttműködések során. Emiatt az angol nyelvű szakirodalomban az intézményekkel kapcsolatban a bizonyosság (confidence) kifejezést használják a bizalom (trust) helyett. A bizonyosság (confidence) azt tükrözi, hogy az intézmények rendelkeznek szándékkal és képességgel is ahhoz, hogy betöltsék közfeladatukat (Györffy, 2020). Ebben a dolgozatban a bizalom típusai közül ez utóbbi, vagyis az intézményekbe vetett bizalom vizsgálata kerül középpontba.¹

A szakirodalom szerint az intézményekbe vetett bizalomnak nagy jelentősége van az egyenlőtlenségeket csökkentő politikákban. Empirikus tanulmányok is ezt bizonyítják, melyekben azt találták, hogy az intézményekbe vetett magas bizalommal rendelkező országokban támogatják leginkább a nagyobb mértékű újraelosztást (Rothstein, 1998; Rudolph – Evans, 2005). Az intézményekbe vetett bizalom és a társadalmi mobilitás közötti kapcsolatról

¹ A bekezdésben minden információ és hivatkozás Györffy (2020) írásából származik.

kevesebb empirikus tanulmány született (pl. OECD, 2021; Najafpour – Tadayyon rad, 2022), ugyanakkor ezek alapján is lehet sejteni valamilyen kapcsolatot a két változó között. Az intézményekbe vetett bizalom és társadalmi mobilitás közötti összefüggésre következtethetünk a társadalmi mobilitás és a jövedelmi egyenlőtlenség szoros kapcsolatából is, melynek bizonyítására kiterjedt szakirodalom áll rendelkezésünkre (pl. Andrews – Leigh, 2009; Corak, 2012; Corak 2013).²

A szakirodalom egy másik ága vizsgálta a bizalom gazdaságra gyakorolt hatását is (pl. Putnam, 1993; La Porta et al., 1997; Guiso et al., 2006). Ezen tanulmányok bizonyítékot szolgáltatnak arra nézve, hogy a bizalomnak jelentős és pozitív hatása van a gazdaságra nézve. Például a bizalom összefügg a sikeresebb vállalkozóvá válás nagyobb valószínűségével és segíti a szerződések megkötését (Guiso et al., 2006), illetve egyes tanulmányok kapcsolatot találtak a bizalom magas szintje és a korrupció alacsonyabb szintje között (Uslaner, 2002; Bjørnskov, 2010).³

Több tanulmány vizsgálta a gazdasági növekedés és a jövedelmi egyenlőtlenség közötti kapcsolatot, melyek ezzel kapcsolatos eredményei ellentmondásosak. Egyes tanulmányokban pozitív (Okun, 1975; Bourguignon, 1990; Benabou, 1996; Li – Zou, 1998; Aghinon – Howitt, 1998; Forbes, 2000 stb.), másokban negatív (Murphy et al., 1989; Perotti, 1993; Alesina – Rodrik, 1994; Persson – Tabellini, 1994; Perotti, 1996; Alesina – Perotti, 1996; Acemoglu, 1997; Helpman, 2004; Tachibanaki, 2005; Sukiassyan, 2007 stb.) kapcsolatot fedeztek fel a jövedelmi egyenlőtlenség és a gazdasági növekedés között. Ezenkívül vannak olyan tanulmányok, melyekben egy nem monoton kapcsolatot találtak a két változóra vonatkozóan (Chen, 2003 stb.), valamint lehet olyan kutatásokat is találni, ahol arra a következtetésre jutottak, hogy a kapcsolat nem egyértelmű vagy nem meggyőző (Amos, 1988; Barro, 2000; Banerjee – Duflo, 2003; Weil, 2005; Shin et al., 2009 stb.). Shin (2012) tanulmányában ezekre az ellentmondásos eredményekre keresett magyarázatot, és a két változó közötti kapcsolatot a Kuznets-görbe és a konvergenciaelmélet egyidejű figyelembevétele alapján vizsgálta meg. Eredményei azt mutatják, hogy a két változó közötti kapcsolat lehet pozitív és negatív irányú is az országok fejlettségi szintjének függvényében. Shin (2012) a kutatásában a jövedelmi egyenlőtlenség gazdasági növekedésre gyakorolt hatását vizsgálta és azt találta, hogy a jövedelemegyenlőtlenség negatív hatással van a gazdasági növekedésre a gazdasági fejlődés

² A bekezdésben a Rothstein (1998) és Rudolph – Evans (2005) hivatkozás és az ezekre vonatkozó információk Györfly (2020) írásából származnak. Ezeken kívül a Corak (2012) hivatkozás Boudreaux (2014) tanulmányából származik.

³ A bekezdésben minden információ és hivatkozás Voigt (2019) művéből származik.

korai szakaszában, ugyanakkor pozitív hatása van egy úgynevezett „állandósult állapot” közelében. Ahogyan a jövedelmi egyenlőtlenség esetében, úgy a társadalmi mobilitásra vonatkozóan is találhatunk elemzéseket, amelyekben a gazdasági növekedés társadalmi mobilitásra gyakorolt hatását vizsgálták (pl. Hout 2004; Beller – Hout, 2006). Hout (2004) tanulmányában például arra a következtetésre jutott, hogy a társadalmi mobilitás magas, ha a gazdasági növekedés elég erős és széleskörű ahhoz, hogy mindenki jobban járjon.⁴

A szakirodalomban találhatunk olyan tanulmányokat is, amelyek a bizalmat politikai-gazdasági folyamatok feltételeként azonosítják (pl. Bergh – Bjørnskov, 2009; Weinert, 2018). Bergh és Bjørnskov (2009) például az általános bizalmat a jóléti állam kialakításának feltételeként vizsgálták, illetve Weinert (2018) filozófiai szempontból megközelítve vizsgálta azt, hogy a bizalom elengedhetetlen feltétele-e a társadalmi és politikai rendszerek működésének. Ezen tanulmányok mellett szólnak, hogy az intézményekbe vetett bizalom mint feltétel vizsgálatának van létjogosultsága.

Kutatási témám az intézményekbe vetett bizalom, a gazdasági növekedés, a társadalmi mobilitás és a jövedelmi egyenlőtlenségre vonatkozó szakirodalom alapján határoztam meg, melyet az előzőekben röviden bemutatam. Kutatásommal arra keresem a választ, hogy vajon a gazdasági növekedés társadalmi mobilitásra és jövedelmi egyenlőtlenségre gyakorolt hatása függ-e az intézményekbe vetett bizalomtól, és ha igen, akkor hogyan függ tőle.

A kérdés vizsgálatához a tanulmány a következőképpen fog előre haladni: Az 1. fejezetben bővebben ismertetem a vizsgált kérdéshez kapcsolódó szakirodalmat, a 2. fejezetben meghatározom a kutatásom hipotézisét, és bemutatom a teszteléséhez felhasznált adatokat és módszert. A 3. fejezetben értékelem a hipotézis teszteléséhez alkalmazott statisztikai módszer eredményeit, majd a 4. fejezetben levonom az eredményekre vonatkozó következtetéseket és javaslatot teszek a vizsgált kérdés jövőbeni kutatásával kapcsolatban. Végül összefoglalom a dolgozatban bemutatott eredményeket és következtetéseket.

⁴ A Hout (2004) hivatkozás és az arra vonatkozó információ Beller és Hout (2006) írásából származik. Minden egyéb hivatkozás és az azokra vonatkozó információ Shin (2012) tanulmányából származik.

1. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

1.1. Az intézményekbe vetett bizalom értelmezése

A szakirodalom egyik ága az intézményekbe vetett bizalom egyenlőtlenséget csökkentő politikákkal kapcsolatban betöltött szerepével foglalkozik. Ahhoz, hogy megértsük ezt a kapcsolatot fontosnak tartom, hogy két dologról beszéljünk az intézményekbe vetett bizalomra vonatkozóan. Egyrészt az intézményekbe vetett bizalom fogalmának értelmezéséről, melyhez szükségszerű magáról a bizalom jelentéséről beszélni, másrészt pedig az intézményekbe vetett bizalom legfontosabb összetevőiről.

A bizalom fogalmát legtöbbször a fogolydilemma-modellen keresztül szokták meghatározni, ami alapvetően egy játék, melyben két szereplő van, - A és B – akik kétféleképpen dönthetnek külön-külön: vagy együttműködnek a másikkal, vagy nem. A és B játékos számára az együttműködés csak a második legnagyobb nyereséget jelenti a játékban, a legnagyobb kifizetést az a stratégia hozza a szereplők számára, ha a másik fél együttműködik, önmaguk viszont nem. A játékban a legvalószínűbb kimenetel az, ha a két szereplő nem működik együtt egymással, hiszen tisztában vannak azzal, hogy hogyan érhetnének el minél nagyobb kifizetést. Azonban ez az alternatíva a legkedvezőtlenebb számukra, hiszen egyik félnek sem származik belőle előnye. A bizalmon alapuló együttműködés mindkét fél számára kedvezőbb és mind a két szereplő jobban jár, mint a nem együttműködéssel (Györffy, 2020). A játék kimeneteleit lásd az 1. táblázatban.

1. táblázat: A fogolydilemma-modell kimenetelei

		B	
		Együttműködik	Nem működik együtt
A	Együttműködik	15, 15	-30, 40
	Nem működik együtt	40, -30	0, 0

Forrás: Hardin (2006, p. 21)⁵

Megjegyzés: Saját szerkesztés

A társadalmi döntések során problémát jelenthet az időkülönbség a két fél választása között. A fogolydilemma-modell ugyanis azt feltételezi, hogy a játék két szereplője egy időben dönt a lépésével kapcsolatban. A valóságban ugyanakkor előfordulhat, hogy a B szereplő úgy hozza meg döntését, hogy tudja, milyen lépést tett az A szereplő. Így B játékos visszaélhet az A játékos bizalmával, aki pedig nagy kockázatot vállal azzal, ha az együttműködést választja (Györffy, 2020).

⁵ A forrásmegjelölésben feltüntetett hivatkozás Györffy (2020) írásából származik.

A bizalmon alapuló cselekvés azt feltételezi, hogy a másik félnek is az együttműködés a szándéka, valamint azt is, hogy képes arra, hogy ennek a bizalomnak megfeleljen (Ullaman-Margalit, 2004). Ha az egyik fél kockáztat és megbízik a másikban, azzal sebezhetőségnek teszi ki magát, ami a bizalmon alapuló cselekvés egyik leglényegesebb tulajdonsága a visszaélések tekintetében (Seligman, 1997; James, 2002).

A sebezhetőség megléte, a jövőben lévő bizonytalanság, valamint a bizalom fogalma kapcsán a hit jelentősége magával hozza a szubjektivitás fontosságát a bizalom elemzése során. Az, hogy valaki milyen mértékben vállalja fel a sebezhetőségét, szubjektív megítélés és tapasztalatok függvénye (pl. milyen a bizonytalanságtűrő képessége az embernek, visszaéltek-e már valaha a bizalmával). A szubjektivitás a bizalommal kapcsolatban ugyanakkor nem azt jelenti, hogy ki kell zárni a bizalom racionális elemzését, hanem hogy a bizalom fogalmának van egy nem-racionális aspektusa is, amit figyelembe kell venni, ha nem szeretnénk elveszteni a fogalom lényegét az elemzések során (Györffy, 2020).

A bizalom egyik fajtája a személyek közötti, azaz az interperszonális bizalom, melyet egyszerűen úgy lehet megfogalmazni, hogy egy adott személy megbízik egy másik személyben, hogy egy bizonyos módon fog cselekedni (Hardin, 2006). Uslaner (1999) interperszonális bizalommal kapcsolatban megkülönbözteti a partikuláris bizalmat, – amikor egy adott csoporthoz való tartozás hoz létre bizalmat – valamint az általános bizalmat – amikor olyan emberekben is meg lehet bízni, akik a csoporton kívül vannak.

A bizalom másik típusa az intézményekbe vetett bizalom. Az intézményekről nem mondhatjuk el, hogy szándékkal rendelkeznek az együttműködések során. Emiatt az angol nyelvű szakirodalomban az intézményekkel kapcsolatban nem a bizalom (trust) kifejezést használják, hanem a bizonyosságot (confidence), amely azt tükrözi, hogy az intézmények rendelkeznek szándékkal és képességgel is ahhoz, hogy betöltsék közfeladatukat (Györffy, 2020).

Az intézményekbe vetett bizalom kapcsán fontos beszélni az államban való megbízhatóság kérdéséről. Mivel az állam rendelkezik az erőszak monopóliumával, amivel könnyen visszaélhet, ezért az államhoz való megfelelő hozzáállás eredendően a bizalmatlanság és nem a bizalom (Hardin, 2006). Éppen ezért az állami intézményekbe vetett bizalomnak vannak feltételei. Ennek a bizalomnak a meghatározó feltételei a demokrácia és a jogállamiság, amelyek korlátot jelentenek az állam hatalommal való visszaélésének szempontjából (Hoskin, 2014). Ezt a korlátot segíti fenntartani és az államhoz fűződő bizalmatlan viszonyt tükrözi az amerikai alkotmányban a „fékek és ellensúlyok” rendszere, amely a hatalmi ágak szétválasztását jelenti, melyek így egymást ellensúlyozva működhetnek (Tóth, 2012). Gilley

(2009) az intézményekbe vetett bizalom leglényegesebb összetevőiként említi még a kormányzás minőségét, a nemek egyenjogúságát, az egy főre jutó jövedelem nagyságát, valamint a jóléti juttatások mértékét és a gazdasági kormányzás minőségét.

Az intézményekbe vetett bizalom alakulásának egyik meghatározó feltétele a pártatlanság (Györffy, 2020). Rothstein és Teorell (2008) tanulmányában azt találjuk, hogy a pártatlanság az, amikor a törvények és közpolitikák végrehajtása során a hivatalnokok nem vesznek figyelembe semmi olyat az állampolgárral/esettel kapcsolatban, ami nincs előzetesen meghatározva a politikában vagy a törvényben. Ez a megfogalmazás kizárja többek között a korrupció mindenféle formáját, valamint a partikularizmus különböző típusait is, például a nepotizmust, a diszkriminációt és a klientúraépítést (Rothstein – Teorell, 2008).

Az intézményekbe vetett bizalomnak fontos szerepe van abban, hogy a szabálykövetés normává váljon a társadalom működésében, amely végső soron meghatározza az intézmények teljesítményét (Györffy, 2020). A szabályok követésével kapcsolatban Hurd (1999) három motivációt különböztet meg. Az egyik ilyen a kötelességérzet, amely a norma legitimációjából ered. Hurd (1999) szerint a három motiváció közül ez a legalkalmasabb a szabályok hosszú távú hatékonyságának nézőpontjából, amikor a szereplők nem külső hatás miatt, hanem belső késztetésből engedelmeskednek. A másik két motiváció a kényszer és az önérdék. A fizikai kényszerrel kapcsolatban problémát jelent, hogy költséges és az önkéntes szabálykövetést gátolja, mivel ellenérzést és ellenállást generál; az önérdék pedig költség-haszon elemzésre ösztönöz, ami azt hozza magával, hogy ha költségessé válik a szabálykövetés, nem lesz érdemes engedelmeskedni. Emiatt az önérdékről, mint motivációs tényezőről azt mondhatjuk, hogy hosszú távon nem megfelelően működik.⁶

1.2. Az intézményekbe vetett bizalom szerepe az egyenlőtlenség csökkentésében és a társadalmi mobilitás növelésében

Az intézményekbe vetett bizalom értelmezése után rátérhetünk az egyenlőtlenség csökkentésében betöltött szerepére. Az ezzel kapcsolatos szakirodalom szerint az intézményekbe vetett bizalomnak nagy jelentősége van az egyenlőtlenséget csökkentő politikákban. Találhatunk empirikus bizonyítékokat arra vonatkozóan, hogy az intézményekbe vetett magas bizalommal rendelkező országokban támogatják leginkább a nagyobb mértékű újraelosztást (Rothstein, 1998; Rudolph – Evans, 2005). Ugyanakkor a bizalmatlanság, a nem megfelelően működő intézmények és az egyenlőtlenségek között létrejöhet egy csapdahelyzet,

⁶ Az 1.1. pontban minden információ és hivatkozás Györffy (2020) írásából származik.

amely abból fakad, hogy a társadalom felső rétegei a pozíciójukat a korrupció különböző csatornáin keresztül tartják fenn, így az alsóbb társadalmi rétegek számára a szabálykerülés erkölcsileg indokoltta válik és a korrupció a sikerek elérésének szükséges feltételének bizonyul (Rothstein – Uslaner, 2005). Ha a szabálykerülés elterjed az országban, ez a kormányzatot szigorúbb szabályozásra ösztönzi, ami lassabbá és költségesebbé teheti az állampolgárok számára a különböző tranzakciókat, ami még inkább erősíti a szabályok megszegését, így egy ördögi kör alakul ki a szigorúbb szabályozás, a korrupció és a bizalmatlanság között (Györffy, 2020). A szakirodalomban empirikus bizonyítékok vannak arra vonatkozóan, hogy az állami szabályozás és az általános bizalom között negatív kapcsolat áll fenn, vagyis a nagyobb mértékű szabályozás alacsonyabb szintű bizalmat eredményez (Aghion et al., 2010; Hodosi, 2010).⁷

Azzal kapcsolatban, hogy az intézményekbe vetett bizalom és a társadalmi mobilitás között milyen kapcsolat van, kevesebb empirikus tanulmány született. Ugyanakkor például az OECD (2021) Finnországra vonatkozó tanulmányában találhatunk utalást arra vonatkozóan, hogy az állampolgárok intézményekbe vetett bizalma és az iskolai végzettség között pozitív kapcsolat van. Továbbá Najafpour és Tadayyon rad (2022) Ahvaz településre vonatkozóan azt vizsgálták, hogy a társadalmi mobilitásnak és az oktatásnak milyen hatása van az egyének politikai bizalmára, melyet három dimenzióban mértek: a politikai rendszerbe vetett bizalom, a politikai intézményekbe vetett bizalom és a politikai szereplőkbe vetett bizalom segítségével. Eredményeik azt mutatják, hogy a csökkenő társadalmi mobilitás csökkenti az egyének politikai bizalmát, viszont a felfelé irányuló társadalmi mobilitás nem feltétlenül vezet a politikai bizalom szintjének növekedéséhez. Ezekből a tanulmányokból tehát lehet sejteni valamilyen kapcsolatot az intézményekbe vetett bizalom és a társadalmi mobilitás között.

Láthattuk, hogy az intézményekbe vetett bizalomnak fontos szerepe van az egyenlőtlenségek csökkentésében. Éppen ezért egy másik aspektus, amelyből megpróbálhatunk következtetni az intézményekbe vetett bizalom és a társadalmi mobilitás közötti kapcsolatra vonatkozóan, ha megvizsgáljuk, hogy milyen összefüggés van a társadalmi mobilitás és a jövedelmi egyenlőtlenség között.

Bár a kutatásokban az egyenlőtlenség kérdését gyakran az egyenlőtlenség jövedelmi dimenzióján keresztül vizsgálják, azonban pusztán csak a jövedelmi egyenlőtlenség vizsgálata nem ad komplex képet arról, hogy a társadalom egyes csoportjainak jövedelme hogyan változik, csak azt mutatja, hogy egy ország mennyire rétegződik a jövedelem alapján. Például, ha egy

⁷ Az 1.2. pont első bekezdésében minden információ és hivatkozás Györffy (2020) írásából származik.

országban a jövedelmi egyenlőtlenség mértéke nagy, az nem jelenti azt, hogy a legalacsonyabb jövedelemmel rendelkezők nem kerülnek egyre jobb helyzetbe (Boudreaux, 2014).

Elméleti szempontból vizsgálva az egyenlőtlenség és a társadalmi mobilitás közötti kapcsolat nem egyértelmű. Több csatornát is meg lehet különböztetni, amelyen keresztül az egyenlőtlenség befolyásolhatja a társadalmi mobilitást. Az egyik lehetőség az, hogy ha a szülők közötti egyenlőtlenség nő, a generációk közötti mobilitás csökken, mivel a gazdag szülők könnyebben engedhetik meg maguknak, hogy olyan oktatási előnyöket vásároljanak a gyermekeiknek, amelyeket a kevésbé tehetőszülők anyagilag nem tudnak megfizetni (Burtless – Jencks, 2003). Solon (2004) szerint azonban ezt a hatást aláássa az, ha a hátrányos helyzetű gyermekek aránytalanul nagy mértékben részesülnek az állami programokból.

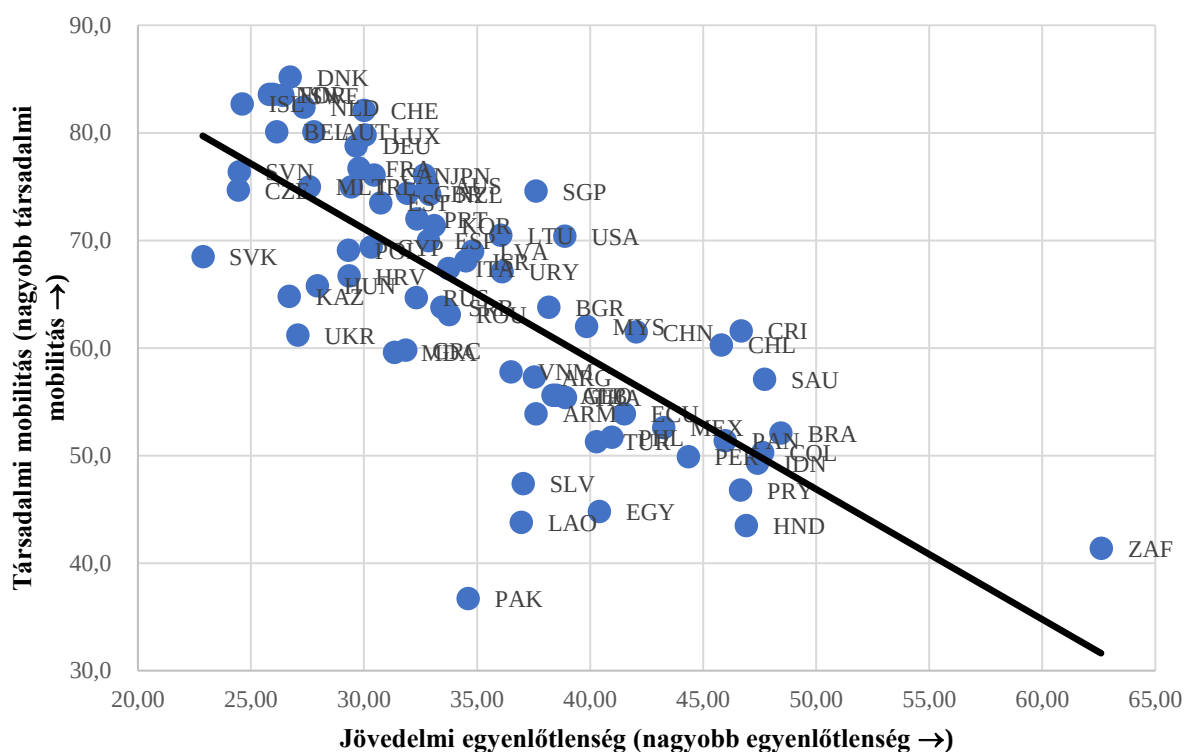
Egy másik csatorna, amelyen keresztül az egyenlőtlenség befolyásolhatja a generációk közötti mobilitást, az újraelosztás iránti keresleten keresztül vezet. Az egyenlőtlenebb társadalmakban a medián szavazó általában az átlagjövedelem alatt helyezkedik el, és erősebb preferenciával rendelkezhet az újraelosztás iránt (Alesina – Glaeser, 2004). Ezzel szemben, ha a nagyobb egyenlőtlenség növeli a tehetősek politikai befolyását, – esetleg a kampányfinanszírozási hozzájárulások révén – akkor a kormányzat mozgástere szűkülhet a progresszív politikák bevezetésére (Burtless – Jencks, 2003). Egy harmadik lehetséges befolyásoló tényező, hogy a nagyobb egyenlőtlenség csökkentheti a generációk közötti mobilitást, amennyiben ez jövedelmi szempontok szerinti szegregációhoz vezet kedvezőtlen kortárshatásokat eredményezve az alacsony jövedelmű családokból származó gyermekek számára (Durlauf, 1996).⁸

A jövedelmi egyenlőtlenség és a generációk közötti társadalmi mobilitás közötti kapcsolatot az Alan Krueger (2012) által „A Nagy Gatsby-görbének” nevezett összefüggéssel szokták ábrázolni.⁹ A Nagy Gatsby-görbe segítségével két dimenzió mentén rangsorolják az országokat. A vízszintes tengelyen a jövedelmi egyenlőtlenséget mérik, amihez a Gini-együtthatót használják. A Gini-együttható értéke 0 és 100 közé esik, ahol a 0 a teljes jövedelemegyenlőséget, a 100 pedig a teljes jövedelemegyenlőtlenséget jelenti (Boudreaux, 2014). A függőleges tengelyen általában a generációk közötti kereseti rugalmasságot mérik, melynek értéke 0 és 1 közé esik (Corak, 2006), és azt mutatja meg, hogy a jövedelmek mennyire „ragaszkodnak” a generációk között ugyanazon a családon belül, azaz, hogy a szülői jövedelmekben bekövetkezett százalékpont különbség, mekkora százalék különbséget jelent a

⁸ Az 1.2. pont ötödik és hatodik bekezdésében minden információ és hivatkozás Andrews és Leigh (2009) tanulmányából származik.

⁹ Az Alan Krueger (2012) hivatkozás és az erre vonatkozó információ Corak (2013) tanulmányából származik.

gyermek jövedelmében (Corak, 2013). A Nagy Gatsby-görbét az 1. ábra szemlélteti, melynek elkészítéséhez a kutatás során alkalmazott adatbázisok lettek felhasználva.



1. ábra: A Nagy Gatsby-görbe

Forrás: Saját szerkesztés a kutatás során felhasznált adatbázisok alapján

Megjegyzés: Az ábra elkészítéséhez a generációk közötti mobilitás mérőszáma helyett a World Economic Forum (2020) által kidolgozott globális társadalmi mobilitás indexet (GSMI) használtam, a jövedelmi egyenlőtlenség ábrázolásához pedig az SWIID (Standardized World Income Inequality Database) rendelkezésre álló jövedelem (disposable income) alapján számított Gini-együtthatóinak 2017 és 2020 közötti átlagát (Solt,2020a).

A Nagy Gatsby-görbe negatív trendvonalala a jövedelemegyenlőtlenség és a társadalmi mobilitás közötti fordított kapcsolatot mutatja: a nagyobb jövedelemegyenlőtlenséggel rendelkező országokban kisebb a társadalmi mobilitás. Ezt a kapcsolatot Boudreaux (2014) Nagy Gatsby-hatásnak is nevezi.

A Nagy Gatsby-görbe konkrét szakpolitikai ajánlást is tartalmaz. Ha a két változó között olyan a kapcsolat, hogy a nagyobb egyenlőtlenség kisebb mobilitást eredményez, akkor a nagyobb társadalmi mobilitást célzó szakpolitikának olyannak kell lennie, amelyet egyenlőbb társadalmat célzó szakpolitikák kísérnek (Corak, 2012). Az OECD (2010) szakpolitikai ajánlásában azt javasolja, hogy olyan progresszív adórendszert és szociális

transzferprogramokat kellene kialakítani, amelyek nemcsak egyenlőbb társadalmakat eredményeznek, hanem amelyek erősítik az egyén számára az esélyt a társadalmi és gazdasági felemelkedésre.¹⁰

Számos empirikus tanulmány is született az egyenlőtlenségek és a társadalmi mobilitás közötti kapcsolat vizsgálatára vonatkozóan. Ezen tanulmányok közül szeretnék kiemelni néhány kutatási eredményt a két változó közötti kapcsolat szélesebb körű bemutatásához.

Andrews és Leigh (2009) 16 országra vonatkozóan vizsgálta a jövedelmi egyenlőtlenség és a generációk közötti mobilitás kapcsolatát az apa-fiú keresetek alapján. Azt találták, hogy a két változó között szignifikáns kapcsolat van. Azok a fiúk, akik az 1970-es években olyan országban nőttek fel, ahol magasabb a jövedelmi egyenlőtlenség, 1999-re kisebb valószínűséggel tapasztaltak társadalmi mobilitást. Eredményeikben érdekes lehet, hogy abban az esetben volt statisztikailag szignifikáns a kapcsolat a két változó között az alapvizsgálatukban, amikor kihagyták a hat volt Varsói Szerződésben résztvevő országot, amelyek az 1970-es években nem voltak piacgazdaságok. Ennek lehetséges oka lehet az, hogy az oktatásra fordított magánkiadások, a politikai adományok és a medián szavazó modellek – melyeket az elméleti háttérből ismerünk – nagyobb valószínűséggel érvényesülnek a kapitalista demokráciákban, mint a kommunista országokban.

Az OECD (2011) Andrews és Leigh (2009) tanulmányához hasonló következtetést vont le. Megállapította, hogy a növekvő jövedelmi egyenlőtlenség akadályozza a felfelé irányuló társadalmi mobilitást, és megnehezíti az emberek számára, hogy megszerezzék a jutalmukat, amiért keményen megdolgoztak.¹¹

Corak (2013) a jövedelmi egyenlőtlenség, a generációk közötti mobilitás és az esélyegyenlőség (equality of opportunity) közötti kapcsolatot vizsgálta. Abból a feltevésből indul ki tanulmányában, hogy a nagyobb egyenlőtlenség torzítja a lehetőségeket és csökkenti a generációk közötti mobilitást. Vizsgálatának középpontjában főként az állt, hogy a növekvő egyenlőtlenség a magasabb jövedelmű országokban – különösen az Egyesült Államokban – milyen mértékben akadályozza a fiatal felnőttek következő generációjának mobilitását. Két okot talált arra, hogy miért alacsonyabb a generációk közötti társadalmi mobilitás az Egyesült Államokban, mint más országokban, amelyekkel az amerikaiakat gyakran összehasonlítják. (A tanulmányában a Kanadával való összehasonlításra helyezte a hangsúlyt.) Az egyik ok a leghátrányosabb helyzetűek viszonylag kisebb felfelé irányuló mobilitása; a másik ok pedig,

¹⁰ Az 1.2. pont kilencedik bekezdésében minden információ és hivatkozás Boudreaux (2014) tanulmányából származik.

¹¹ Az OECD (2011) hivatkozás és az arra vonatkozó információ Corak (2013) tanulmányából származik.

hogy a legjobban kereső szülők gyermekei nagyobb valószínűséggel válnak maguk is legjobban keresőkkel. Tehát tulajdonképpen az USA alacsony generációk közötti mobilitása az alacsonyabb és magasabb jövedelemmel rendelkezők mobilitása közötti különbségnek köszönhető, ezeket a különbségeket pedig a növekvő egyenlőtlenségek csak fokoznak.

Vizsgálatában Corak (2013) arra is kereste a választ, hogy az egyenlőtlenség, miért csökkenti a mobilitást. Arra a következtetésre jutott, hogy ez annak köszönhető, hogy az egyenlőtlenség alakítja a lehetőségeket: az egyenlőtlenség felerősíti az egyének veleszületett különbségeinek jövedelmi következményeit; alakítja a lehetőségeket, az ösztönzőket és az intézményeket, amelyek pedig alakítják, fejlesztik és továbbítják azokat a tulajdonságokat és képességeket, amelyek értékesek a munkaerőpiacon; és végül az egyenlőtlenség eltolja a hatalmi egyensúlyt, ezáltal pedig egyes csoportok olyan helyzetbe kerülnek, hogy tehetségtől függetlenül tudják alakítani a politikákat vagy más módon támogatják a gyermekeik teljesítményét. Corak (2013) ezek alapján kiemelte annak fontosságát, hogy amikor a társadalmi mobilitás és egyenlőtlenség kérdésében az esélyegyenlőséget vizsgáljuk, foglalkoznunk kell az eredmények vagy más szóval kimenetek egyenlőtlenségével, viszont ehhez elengedhetetlen az, hogy megkülönböztessük az „eltérő körülmények” okozta kimeneti/eredménybeli különbségeket. Roemer (2004) három kategóriát különböztetett meg az „eltérő körülmények” szempontjából, amelyeken keresztül a szülők előnyt biztosíthatnak a gyermekeiknek. Az egyik, hogy a szülők gazdasági előnyöket adhatnak át a gyermekeiknek a társadalmi kapcsolataikon keresztül, amelyek megkönnyíthetik a gyermekek iskolákba vagy főiskolára való felvételét, illetve a későbbiek során a munkaerőpiacon való elhelyezkedését, vagy a humán tőke egyéb forrásaikhoz való hozzáférést. Egy másik „eltérő körülménynek” számít a genetikai átörökítés okozta különbségek. A veleszületett képességek, a személyiség, az egészség egyes aspektusainak átörökítése befolyásolja a gyermekek esélyeit a munkaerőpiacon, az ott értékesnek számító jellemvonások tekintetében. A harmadik kategória arra vonatkozik, hogy a szülők befolyásolhatják gyermekeik egész életre szóló kereseti kilátásait a képességeik, készségeik, meggyőződéseik és viselkedésük alakításával a családi kultúrán és egyéb monetáris és nem monetáris befektetéseken keresztül.¹²

Láthatjuk, hogy a jövedelmi egyenlőtlenség és a társadalmi mobilitás közötti kapcsolat szoros és ennek bizonyítására kiterjedt szakirodalom áll rendelkezésre. Ezek alapján, valamint az intézményekbe vetett bizalom és a társadalmi mobilitás közötti kapcsolatot vizsgáló tanulmányok alapján következtetek ezen két változó közötti kapcsolat létezésére.

¹² A Roemer (2004) hivatkozás és az erre vonatkozó információk Corak (2013) tanulmányából származnak.

1.3. A bizalom hatása a gazdaságra

Mivel a dolgozatban a gazdasági növekedés és az intézményekbe vetett bizalom közötti interakciónak kiemelt szerepe van, fontosnak tartom annak vizsgálatát, hogy a szakirodalom milyen bizonyítékokat szolgáltat a bizalom gazdaságra gyakorolt hatásával kapcsolatban.

Több kutatásban is foglalkoztak azzal, hogy a bizalomnak milyen hatása van a gazdasági eredményekre. Az egyik ilyen hatás, hogy a bizalom magas szintje az egyének számára jelentős tranzakciós költséget takaríthat meg, ezért a magas bizalmi szinttel rendelkező társadalmak több tekintetben is jobb helyzetben vannak az alacsonyabb bizalmi szinttel rendelkező társadalmakhoz képest (Voigt, 2019).

A bizalomnak a gazdaságra gyakorolt hatásához kapcsolódik Putnam (1993) tanulmánya, amely Olaszországban a bizalom helyi önkormányzatok minőségére gyakorolt hatását vizsgálta. Putnam (1993) Észak- és Dél-Olaszország eltérő fejlődési útjának leírására az útfüggőség fogalmát használja. Északot stabil társadalmi egyensúly, magas szintű együttműködés, bizalom, kölcsönösség jellemzi, míg a déli területen – amit egy hasonlóan stabil egyensúly jellemez – a dezertálás, a bizalmatlanság és az opportunizmus stb. van erőteljesebben jelen.

La Porta et al. (1997) tovább vitték Putnam (1993) eredményeit és megvizsgálták, hogy Olaszországon kívül általánosíthatók-e megállapításai. A tanulmányukban a World Values Survey adatait használták fel a mások iránti bizalomra való hajlandóság méréséhez, és azt találták, hogy a bizalomnak statisztikailag és mennyiségileg is jelentős hatása van a gazdaságra.

Guiso et al. (2006) szintén úgy találták, hogy a bizalomnak fontos gazdasági hatásai vannak. Megállapították, hogy a bizalom összefügg a sikeres vállalkozóvá válás nagyobb valószínűségével. Olyan környezetben, ahol a szerződések nem teljesek, a szerződések mindig magukba foglalnak egy bizonyos mértékű bizalmat. Az egyén megbízhatósága előnyös, mivel a szerződések megkötését megkönnyíti. A megbízhatónak tartott emberek ebből kifolyólag vállalkozóként komparatív előnyt élveznek (Guiso et al., 2006). A bizalom gazdaságra gyakorolt hatásai tekintetében érdemes még megemlíteni, hogy a szakirodalom bizonyítékot szolgáltat arra nézve, hogy a bizalom magas szintje összefügg a korrupció alacsonyabb szintjével (Uslaner, 2002; Bjørnskov, 2010) és az erőteljesebb gazdasági teljesítménnyel (Knack – Keefer, 1997; Zak – Knack, 2001).¹³

¹³ Az 1.3. pontban minden információ és hivatkozás Voigt (2019) művéből származik.

1.4. A gazdasági növekedés kapcsolata a jövedelmi egyenlőtlenséggel és a társadalmi mobilitással

A gazdasági növekedés és a jövedelmi egyenlőtlenség közötti kapcsolat tekintetében ellentmondásos eredmények születtek az ezzel a kérdéssel foglalkozó kutatásokban. Egyes tanulmányokban pozitív (Okun, 1975; Bourguignon, 1990; Benabou, 1996; Li – Zou, 1998; Aghinon – Howitt, 1998; Forbes, 2000 stb.), másokban negatív (Murphy et al., 1989; Perotti, 1993; Alesina – Rodrik, 1994; Persson – Tabellini, 1994; Perotti, 1996; Alesina – Perotti, 1996; Acemoglu, 1997; Helpman, 2004; Tachibanaki, 2005; Sukiassyan, 2007 stb.) kapcsolatot fedeztek fel a jövedelmi egyenlőtlenség és a gazdasági növekedés között. Ezenkívül vannak olyan tanulmányok, melyekben egy nem monoton kapcsolatot találtak a két változóra vonatkozóan (Chen, 2003 stb.), valamint lehet olyan kutatásokat is találni, ahol arra a következtetésre jutottak, hogy a kapcsolat nem egyértelmű vagy nem meggyőző (Amos, 1988; Barro, 2000; Banerjee – Duflo, 2003; Weil, 2005; Shin et al., 2009 stb.).

Shin (2012) tanulmányában ezekre az ellentmondásos eredményekre keresett magyarázatot. A Kuznets-görbe és a konvergenciaelmélet alapján mutatta be a Gini-együttható és a gazdasági növekedési ráta közötti kapcsolatot. Eredményei azt mutatják, hogy a két változó közötti kapcsolat lehet pozitív és negatív irányú is az országok fejlettségi szintjének függvényében. Shin (2012) a kutatásában a jövedelmi egyenlőtlenség gazdasági növekedésre gyakorolt hatását vizsgálta és azt találta, hogy a jövedelemegyenlőtlenség negatív hatással van a gazdasági növekedésre a gazdasági fejlődés korai szakaszában, ugyanakkor pozitív hatása van egy úgynevezett „állandósult állapot” közelében.¹⁴

A szakirodalomban nagyobb arányban találunk olyan vizsgálatokat, ahol az egyenlőtlenség gazdasági növekedésre irányuló hatását tanulmányozták. Viszont több kutatás és elmélet szól arról, hogy a két változó közötti kapcsolat nem egyirányú, ami azt jelenti, hogy a gazdasági növekedés is befolyásolja az egyenlőtlenséget (Tóth – Benkő, 2018). Az erre vonatkozó egyik legfontosabb tanulmány Kuznets (1955) nevéhez fűződik, aki egy olyan fejlődéselméletet dolgozott ki, miszerint a növekedésből származó haszon az iparosodás kezdeti időszakában az országokon belül egyenlőtlenül oszlik meg a technológiából fakadó előny egyre szűkebb körű összpontosulása miatt, majd az idő múlásával a fokozódó termelékenység növeli a gazdaságot, melynek pozitív hatása a bérekre és a foglalkoztatásra elér a társadalom alsóbb jövedelmi rétegeibe és csökkenti az egyenlőtlenséget. Ezt az elméletet Piketty és Saez (2003) kiegészíti egy harmadik szakasszal, amely során a vezető gazdaságok pénzügyi integrációja és

¹⁴ Az 1.4. pont első és második bekezdésében minden információ és hivatkozás Shin (2012) tanulmányából származik.

a globalizáció, a gazdasági növekedés mellett, ismét növeli az egyenlőtlenséget. Ezt a megállapítást alátámasztja Pini (2014) munkája, melyben azt találta, hogy az 1980-as években a gazdagabb országokban kisebb volt az egyenlőtlenség, majd a 2000-es években az egyenlőtlenség újbóli növekedését követően az egy főre jutó GDP és az egyenlőtlenség közötti kapcsolat erőssége gyengült.¹⁵

A társadalmi mobilitás és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatra vonatkozóan is találhatunk eredményeket a szakirodalomban. Az egyik ilyen megállapítás, hogy mivel a negyedik ipari forradalomban a humántőke a gazdasági növekedés hajtóereje, így azok a súrlódások, amelyek akadályozzák a tehetség legjobb eloszlását és a humántőke felhalmozódását, jelentősen korlátozhatják a növekedést. Ezen súrlódások hátterében az esélyegyenlőtlenség (inequality of opportunity) és az alacsony társadalmi mobilitás áll, melyek a termelékenység mozgatórugóit is akadályozzák (World Economic Forum, 2019).

A Sutton Trust (2010) által készített hatásvizsgálatban például megbecsülték, hogy az alacsony társadalmi mobilitásnak mekkora költsége van az Egyesült Királyság gazdasági növekedésére nézve. Az elemzés szerint az alacsony társadalmi mobilitás a 2050-ig tartó időszakban évente 140 milliárd fontba kerül az Egyesült Királyság gazdaságának, ami a 2010 és 2050 közötti 40 évben 1,3 billió font veszteséget jelent. Ugyanez a tanulmány azt is becsüli, hogy a társadalmi mobilitás szerény mértékű növekedése is évente 2-4%-kal növelheti az Egyesült Királyság GDP növekedését (Sutton Trust, 2010).

Aiyar és Ebeke (2019) újabb kutatása szerint az alacsony társadalmi mobilitás fontos összetevője a jövedelmi egyenlőtlenségek és a gazdasági növekedés közötti negatív kapcsolatnak, miszerint az esélyegyenlőség alacsony szintje felerősítheti a jövedelmi egyenlőtlenségeknek a gazdasági növekedési ütemre gyakorolt negatív hatását. Az alacsony társadalmi mobilitás megerősíti ezeket az egyenlőtlenségeket, és a gazdasági növekedést hátráltatja.¹⁶

Ahogy a jövedelmi egyenlőtlenség esetében, úgy a társadalmi mobilitásra vonatkozóan is találhatunk elemzéseket, amelyekben a gazdasági növekedés társadalmi mobilitásra gyakorolt hatását vizsgálták (Hout 2004; Beller – Hout, 2006). Hout (2004) tanulmányában például arra a következtetésre jutott, hogy a társadalmi mobilitás magas, ha a gazdasági növekedés elég erős és széleskörű ahhoz, hogy mindenki jobban járjon. Ha a gazdasági növekedés széleskörben kiterjed, akkor olyan új lehetőségeket teremt, amelyek felemelhetik az

¹⁵ Az 1.4. pont harmadik bekezdésében minden információ és hivatkozás Tóth és Benkő (2018) írásából származik.

¹⁶ Az 1.4. pont 4-6. bekezdésében minden információ és hivatkozás a World Economic Forum (2020) jelentéséből származik.

alacsony szintről induló személyt anélkül, hogy a magasabb szintről induló egyént letaszítanák. Ezzel szemben Hout (2004) azt is állítja, hogy a lassú növekedés csökkenti a társadalmi mobilitást.¹⁷

1.5. A bizalom mint feltétel

A szakirodalomban találhatunk olyan tanulmányokat, amelyek a bizalmat politikai-gazdasági folyamatok feltételeként azonosítják. Ezen tanulmányok eredményeinek rövid bemutatásával érvelek amellett, hogy dolgozatomban az intézményekbe vetett bizalom mint feltétel vizsgálatának van létjogosultsága.

Bergh és Bjørnskov (2009) kutatásukban az általános bizalmat a jóléti állam kialakításának feltételeként vizsgálták. Bergh és Bjørnskov (2009) 76 országra vonatkozó adatokat felhasználva kísérletet tettek annak kimutatására, hogy a történelmi bizalmi szintek előre jelzik-e a jelenlegi jóléti állam számos mutatóját, mint például az egyetemességet és a szabályozás szabadságának magas szintjét. Vizsgálatukban amellett érvelnek, hogy a magas bizalmi szint és a megbízhatóság szükséges, de nem elégséges feltétele annak, hogy a társadalmak sikeres univerzális jóléti államokat alakítsanak ki, amelyek egyébként nagyon sebezhetőek lennének az ingyenezésre és a csalárd viselkedésre.

Weinert (2018) elemzésében azt vizsgálta filozófiai szempontból megközelítve, hogy a bizalom elengedhetetlen feltétele-e a társadalmi és politikai rendszerek működésének. Tanulmányában azzal érvel, hogy az intézményekbe vetett bizalom alapvető fontosságú a demokrácia szempontjából, hiszen induktív következtetés az, hogy az intézmények a jövőben is folyamatosan működni fognak az állampolgárok jóléte érdekében. Az azonban, hogy a bizalom szükséges vagy elégséges feltétele-e a demokratikus intézmények működésének annak függvénye, hogy rendelkezésre állnak-e alternatívák a jelenlegi szolgáltatóval szemben, illetve annak is függvénye, hogy a bizalom első vagy másodrendű funkcióként jelenik-e meg. Az elsőrendű bizalom abból ered, hogy a bizalom tárgyával kapcsolatban valamilyen hasznos következményt várunk el, amely a bizalom normatív jellegű vonatkozásaira utal. A másodrendű bizalom pedig a demokratikus mechanizmusok folyamatos működésével kapcsolatos elvárást jelenti.

Weinert (2018) szerint egy demokratikus társadalomban az intézményekbe vetett másodrendű bizalom szükséges feltétele a megfelelő működésnek, mivel a demokratikus

¹⁷ Az 1.4. pont hetedik bekezdésében minden információ és hivatkozás Beller és Hout (2006) írásából származik.

rendszer természeténél fogva alternatívákat kínál. Ha az állampolgárok elvesztenék a demokratikus mechanizmusokba vetett másodrendű bizalmukat, akkor a rendszer természetébe vetett bizalmukat is elvesztenék. A bizalom fenntartásához az intézménynek nemcsak elveket kell vallania, normákat és értékeket hirdetnie, hanem megbízhatóan kell nyújtania szolgáltatásait. Megfelelően kell működnie, és ehhez további mechanizmusokra lehet szükség szabályok és előírások formájában. Ha a demokratikus mechanizmusok - szabályok és előírások formájában - megfelelően működnek, azaz betartják őket, értékrendszerek által támogatottak, és az elvárt szolgáltatást nyújtják, akkor a másodrendű bizalom a demokratikus intézmények elégséges és szükséges feltétele is.

2. A HIPOTÉZIS FELÁLLÍTÁSA, ADATOK ÉS MÓDSZER

2.1. A hipotézis meghatározása és a teszteléshez alkalmazott módszer

Kutatásommal arra keresem a választ, hogy vajon a gazdasági növekedés társadalmi mobilitásra és jövedelmi egyenlőtlenségre gyakorolt hatása függ-e az intézményekbe vetett bizalomtól, és ha igen, akkor hogyan függ tőle. Ahhoz, hogy ezt a kérdést statisztikailag meg lehessen vizsgálni, két regressziós modellt kell felépíteni. Az egyikben a jövedelmi egyenlőtlenség a függő változó, a másikban pedig a társadalmi mobilitás.

A kérdés vizsgálatához többszörös lineáris regressziókat futtatok le kontrollváltozók nélkül és kontrollváltozók alkalmazásával mind a két regressziós modellre vonatkozóan. Az első regressziós modell kontrollváltozók nélküli általános képlete a következő:

$$GSMI_i = \beta_0 + \beta_1 INTBIZ_i + \beta_2 INTBIZ_i NÖV_i + \beta_3 NÖV_i + \varepsilon_i, \quad (1)$$

ahol $GSMI_i$ a társadalmi mobilitás becslő értéke (függő változó) az i -edik ország esetében; $INTBIZ_i$ egy adott intézménybe vetett bizalom értéke az i -edik országban, $NÖV_i$ a gazdasági növekedés rátája az i -edik országban, $INTBIZ_i NÖV_i$ az adott intézménybe vetett bizalom és a gazdasági növekedés közötti interakciót jelöli.

A második regressziós modell kontrollváltozók nélküli általános képlete a következő:

$$GINI_i = \beta_0 + \beta_1 INTBIZ_i + \beta_2 INTBIZ_i NÖV_i + \beta_3 NÖV_i + \varepsilon_i, \quad (2)$$

ahol $GINI_i$ a jövedelmi egyenlőtlenség becslő értéke (függő változó) az i -edik ország esetében; $INTBIZ_i$ egy adott intézménybe vetett bizalom értéke az i -edik országban, $NÖV_i$ a gazdasági növekedés rátája az i -edik országban, $INTBIZ_i NÖV_i$ az adott intézménybe vetett bizalom és a gazdasági növekedés közötti interakciót jelöli.

A regressziók eredményeinek értelmezése során az $INTBIZ_i NÖV_i$ keresztváltozó szignifikanciájának vizsgálata lesz a legfontosabb, hiszen ez a változó mutatja meg, hogy a gazdasági növekedés függő változókra gyakorolt hatása valóban az intézményekbe vetett bizalomtól függ-e vagy sem. Azt, hogy hogyan hat a gazdasági növekedés a társadalmi mobilitásra és a jövedelmi egyenlőtlenségre az intézményekbe vetett bizalom függvényében a marginális hatás vizsgálatával lehet értelmezni, melynek általános képlete a következő:

$$\frac{\partial GSMI_i / GINI_i}{\partial NÖV_i} = \beta_2 INTBIZ_i + \beta_3, \quad (3)$$

ahol $\frac{\partial GSMI_i / GINI_i}{\partial NOV}$ az (1) és (2) egyenlet gazdasági növekedés szerinti deriváltját jelenti, β_2 a keresztváltozó koefficiense, β_3 pedig a gazdasági növekedés együtthatóját jelöli.

A kérdés statisztikai tesztelését megelőzően azt várom, hogy a társadalmi mobilitásra vonatkozó regressziós modellben a keresztváltozó és a gazdasági növekedés koefficiense pozitív előjelű lesz, hiszen ekkor lesz a gazdasági növekedés marginális hatása egyértelműen pozitív irányú a GSMI-re nézve (bármely 1 vagy annál nagyobb értékű intézményekbe vetett bizalom esetén pozitív lesz a GSMI_i gazdasági növekedés szerinti deriváltja). A várakozásom a jövedelmi egyenlőtlenség tekintetében pedig az, hogy a keresztváltozó és a gazdasági növekedés együtthatója negatív lesz, hiszen ez jelent egyértelműen csökkenést a Gini értékében a gazdasági növekedés marginális hatását vizsgálva (bármely 1 vagy annál nagyobb értékű intézményekbe vetett bizalom esetén negatív lesz a GINI_i gazdasági növekedés szerinti deriváltja).

Ezek alapján tehát a kutatás hipotézisét két részre bontva és két állításban lehet meghatározni. A két állítás a következőképpen hangzik:

1. A gazdasági növekedés társadalmi mobilitásra és jövedelmi egyenlőtlenségre gyakorolt hatása függ az intézményekbe vetett bizalomtól.
2. Az intézményekbe vetett bizalom függvényében a gazdasági növekedés növeli a társadalmi mobilitást és csökkenti a jövedelmi egyenlőtlenséget.

2.2. A hipotézis teszteléséhez felhasznált adatok

2.2.1. Függő változók

A dolgozatban vizsgált hipotézis első függő változója a jövedelmi egyenlőtlenség, melynek leggyakrabban használt mérőszáma a Gini-együttható. Solt (2020b) szerint a Gini-együttható a legintuitívabban úgy határozható meg, mint a népesség összes párja közötti átlagos jövedelemkülönbség osztva a népesség átlagos jövedelmének kétszeresével. Ez a jövedelmi egyenlőtlenségek mérésére szolgáló, leggyakrabban előforduló összefoglaló statisztika. A Gini-koefficiens értéke 0 és 100 közé esik, ahol 0 a teljes jövedelemegyenlőséget, a 100 pedig a teljes jövedelemegyenlőtlenséget jelenti (Boudreaux, 2014). Annak érdekében, hogy minél több országra és évre összehasonlítható becült adatok álljanak rendelkezésre a jövedelmi egyenlőtlenséggel kapcsolatos kutatásokhoz, létrejött a Standardized World Income Inequality

Database¹⁸ (SWIID) adatbázis. Az ebben az adatbázisban megtalálható becslések összességében 384 forrásból származó Gini-koefficiensek segítségével lettek meghatározva (Solt, 2020b).

Az SWIID adatbázis négyféle Gini-koefficienst tartalmaz: az első a rendelkezésre álló jövedelmek (disposable income) egyenlőtlenségére, a második a piaci jövedelmek (market-income) egyenlőtlenségére vonatkozik. A harmadik Gini-együttható becslése az abszolút újraelosztáson alapul, ami a piaci jövedelmekre és a rendelkezésre álló jövedelmekre vonatkozó Gini-koefficiensek különbsége. A negyedik becslés a relatív újraelosztáson alapul, ami az előbb említett különbség osztva a piaci jövedelmekre vonatkozó Gini értékével, majd szorozva százszal (Solt, 2020b). Kutatásomban a négy becslés közül a jövedelmi egyenlőtlenség mérőszámaként a rendelkezésre álló jövedelem (disposable income) alapján számított Gini-koefficienst használok (Solt, 2020a).

A vizsgálatba bevont másik függő változó a társadalmi mobilitás, melynek számszerűsítésére a World Economic Forum 2020-ban egy újabb mérőszámot dolgozott ki: a Global Social Mobility Indexet¹⁹ (a továbbiakban GSMI), és az általuk létrehozott 82 országból álló adatbázist alkalmazom a társadalmi mobilitás mérőszámaként. A GSMI értékei a World Economic Forum 2020-ban kiadott jelentéséből származnak (World Economic Forum, 2020).

A World Economic Forum (2020) szerint a társadalmi mobilitás mérésére tett korábbi kísérletekkel – melyek a generációk közötti társadalmi mobilitást a gyermekek és szüleik keresetének generációk közötti összehasonlításán keresztül elemezték – az a probléma, hogy az évtizedekkel ezelőtt hozott intézkedések hatását ragadják meg. Ezzel szemben a GSMI a relatív társadalmi mobilitás mozgatórugóit ragadja meg kifejezetten a szakpolitikákon, gyakorlatokon és intézményeken keresztül (World Economic Forum, 2020).

A GSMI méréséhez a társadalmi mobilitás öt meghatározó tényezőjét jelentő tíz pillér egyszerű számtani átlagát veszik alapul. Az öt kritikus tényező a következő: (1) egészség; (2) oktatás; (3) technológiai hozzáférhetőség; (4) méltányos munkalehetőségek; (5) szociális védelem és inkluzív intézmények (World Economic Forum, 2020).

A GSMI első meghatározó tényezője és egyben első pillére az egészség. Ennek a területnek a fontossága abban rejlik, hogy az alacsony színvonalú egészségügyi ellátás aránytalanul nagy mértékben érinti a hátrányos helyzetűeket, és akadályozza a társadalmi mobilitásukat. A GSMI második meghatározó tényezője az oktatás. Az oktatás és az oktatáshoz

¹⁸ A „Standardized World Income Inequality Database” angol kifejezés magyarul „Standardizált Világ Jövedelemegyenlőtlenségi Adatbázis”.

¹⁹ A “Global Social Mobility Index” angol kifejezés magyarul „Globális Társadalmi Mobilitás Index”.

való hozzáférésekből származó humán tőke a társadalmi mobilitás alapvető tényezőjének tekinthető. Az oktatás területéhez három pillér tartozik: oktatáshoz való hozzáférés (2. pillér), oktatási minőség és méltányosság (3. pillér), élethosszig tartó tanulás (4. pillér). A társadalmi mobilitás harmadik meghatározó tényezője és egyben 5. pillére a technológia elérhetőségét és alkalmazását méri a lakosság körében. Ennek mérése fontosnak bizonyul az oktatáshoz való hozzáférésben is, hiszen ez segíthet abban, hogy az emberek társadalmi-gazdasági háttértől függetlenül hozzáférjenek online tanulási lehetőségekhez, ami hozzájárul az egész életen át tartó tanulóshoz való hozzáférés biztosításához. A tisztességes munka és az esélyek mérését a munkaerő-piaci tényezők társadalmi mobilitásra gyakorolt kiegészítő hatása miatt alkalmazzák a GSMI meghatározásában. Ez a negyedik fő csoport tartalmazza a munkalehetőségeket (6. pillér), a méltányos béreloszlást (7. pillér) és a munkakörülményeket (8. pillér) pilléreket. Az utolsó fő csoport – a szociális védelem (9. pillér) és inkluzív intézmények (10. pillér) – azért szerepel a GSMI kiszámításában, hogy számszerűsítse az országok szociális védelem, inkluzív intézmények és hatékony közszolgáltatások nyújtására való képességét (World Economic Forum, 2020). A GSMI 5 meghatározó területét, pilléreit és ezeket a pilléreket kifejező mutatókat lásd a 2. táblázatban.

2. táblázat: A Global Social Mobility Index meghatározó tényezői, pillérei és mutatói

Meghatározó tényezők	Pillérek	Mutatók
1. Egészség	1. Egészség	Serdülőkori szülési ráta
		Alultápláltság előfordulása
		Egészségügyi hozzáférés és minőség index
		Egyenlőtlenségekkel korrigált várható élettartam index
2. Oktatás	2. Oktatáshoz való hozzáférés	Óvodai beiratkozások aránya
		Szakképzettség minősége
		Foglalkoztatásban, oktatásban vagy képzésben részt nem vevők (NEET) aránya
		Beiskolázatlan gyermekek aránya
		Egyenlőtlenséggel kiigazított oktatási index
	3. Oktatási minőség és méltányosság	Minimális képzettségi szint alatt lévő gyermekek aránya
		Óvodai nevelésben egy tanárra jutó gyermekek aránya
		Általános iskolai oktatásban egy tanárra jutó gyermekek aránya

Meghatározó tényezők	Pillérek	Mutatók
		Középiskolai oktatásban egy tanárra jutó gyermekek aránya
		Harmonizált tanulási eredmények
		Iskolák társadalmi sokszínűsége
		Oktatási anyag hiányáról beszámoló iskolák hátrányos helyzetű tanulóinak százalékos aránya
	4. Élethosszig tartó tanulás	Munkaerő-képzés mértéke
		Aktív munkaerő-piaci politikák
		Az ICT alapvető szolgáltatások elérhetőségére gyakorolt hatása
		Formális képzést nyújtó cégek aránya
		Aktív népesség digitális képessége
3. A technológia elérhetősége és alkalmazása	5. A technológia elérhetősége és alkalmazása	Internetfelhasználók százalékos aránya
		Vezetékes szélessávú internet-előfizetések
		Mobil szélessávú előfizetések
		A legalább 3G-s mobilhálózattal lefedett lakosság százalékos aránya
		Az elektromos áramhoz való hozzáféréssel rendelkező vidéki lakosság százalékos aránya
		Iskolai internet-hozzáférés
4. Tisztességes munkalehetőségek	6. Munkalehetőségek	Munkanélküliség aránya az alapfokú végzettségű munkaerő körében
		Munkanélküliség aránya a középfokú végzettségű munkaerő körében
		Munkanélküliség aránya a felsőfokú végzettségű munkaerő körében
		Munkanélküliség aránya a vidéki régiókban
		A nők és férfiak munkaerő-piaci részvételi aránya
	7. Méltányos béreloszlás	Alacsony bérek előfordulási aránya
		Az alsó 40% és a felső 10% munkajövedelem aránya
		Az alsó 50% és a felső 50% munkajövedelem aránya
		Az alsó 40% átlagos jövedelme
		Korrigált munkajövedelem aránya
	8. Munkakörülmények	Munkavállalói jogok indexe

Meghatározó tényezők	Pillérek	Mutatók
5. Szociális védelem és inkluzív intézmények		Együttműködés a munkaadói-munkavállalói kapcsolatokban
		Fizetés és termelékenység
		Heti 48 óránál többet dolgozó munkavállalók aránya
		Kollektív szerződéses lefedettségi arány
	9. Szociális védelem	Garantált minimális jövedelmi juttatások
		Szociális védelemi lefedettség
		Szociális védelmi kiadások
		Szociális biztonsági háló védelem
	10. Inkluzív intézmények	Korrupció érzékelési index (CPI)
		A kormányzat és a közszolgáltatások hatékonysága
		Az intézmények inkluzivitása
		A politikai stabilitás és az erőszakkal szembeni védelem

Forrás: World Economic Forum (2020), p. 38-39.

Megjegyzés: Az első oszlopban a GSMI öt meghatározó tényezője található, a második oszlopban az ezekhez a tényezőkhöz kapcsolódó pillérek szerepelnek, a harmadik oszlopban pedig az ezen pillérek méréséhez felhasznált mutatók vannak ismertetve.

A GSMI értéke 0 és 100 közé esik, és a 100-at tekintjük az ideális állapotnak a társadalmi mobilitás tekintetében. Úgy számítják ki, hogy az egyes pillérek különböző jellegű és nagyságrendű mutatóinak – melyeket az előző bekezdésekben részleteztem – értékeit 0-tól 100-ig terjedő egység nélküli pontszámmá alakítják, majd az így kapott pontszámokat átlagolják. A transzformációt egy úgynevezett „min-max transzformációval” végzik el a következő képlet alapján:

$$score_{i,c} = \left(\frac{value_{i,c} - wp_i}{frontier_i - wp_i} \right) * 100, \quad (4)$$

ahol a $score_{i,c}$ a c országhoz tartozó i mutatószám pontszámát jelenti, a $value_{i,c}$ a c ország i mutatóra vonatkozó „nyers” értéke, a legrosszabb mutató (wp_i) az i mutató legalacsonyabb elfogadható értéke, a $frontier_i$ a lehető legjobb eredménynek felel meg. A mutatótól függően a lehető legjobb érték (frontier) lehet egy szakpolitikai cél vagy törekvés, a maximális lehetséges érték, vagy az eloszlás statisztikai elemzéséből származó szám (pl. 95. percentilis). Ha egy érték a legrosszabb teljesítmény alatt van, akkor a pontszáma 0; ha egy érték a lehető legjobb érték (frontier) felett van, akkor a pontszáma 100-ban van korlátozva. A 10 pillér ezen számítási mód

alapján kapott értékének súlyozott számtani átlaga adja egy adott ország GSMI értékét. A GSMI értékében mindegyik pillérhez tartozó pontszám 10%-os súllyal szerepel (World Economic Forum, 2020).

A GSMI értékei a 2020-as évre vonatkoznak, így a Gini-koefficiens értékét is ehhez az évszámhoz közelítve határozom meg. Az SWIID és más jövedelmi egyenlőtlenségekre vonatkozó adatbázisokban kevés olyan Gini-együttható található jelenleg, amely a 2020-as év jövedelmi egyenlőtlenségét méri. Éppen ezért egy négyéves átlagot veszek 2017 és 2020 között, amely beleesik abba az időintervallumba, amelyen belül az intézményekbe vetett bizalom értékeit méri.

2.2.2. Független változó

A regressziós egyenletekben a legfontosabb független változót egy keresztváltozó, az intézményekbe vetett bizalom és a gazdasági növekedés szorzata adja. Ennek segítségével vizsgálom meg, hogy az intézményekbe vetett bizalom hogyan hat a gazdasági növekedés két függő változóra gyakorolt hatására.

Az intézményekbe vetett bizalomra vonatkozóan nehéz egyetlen mérőszámot meghatározni, éppen ezért a vizsgálatom során ennek a változónak a számszerűsítésére az European Values Study (EVS) és a World Values Survey (WVS) közös adatbázisában fellelhető intézményekbe vetett bizalomra vonatkozó változók közül választok ki négyet, melyekkel a gazdaság szereplői iránti bizalmat szeretném megragadni az egyes országokra vonatkozóan (EVS, 2021; Haerpfer et al. 2021). Ez a négy változó a következő: (1) a kormányzatba vetett bizalom (confidence in the government), (2) az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom (confidence in justice system/courts), (3) a közszolgálatba vetett bizalom (confidence in the civil services), (4) a nagyvállalatokba vetett bizalom (confidence in major companies) (EVS/WVS, 2022). A négy változóból nem számítok ki egyetlen egy értéket az intézményekbe vetett bizalom megragadására, hanem külön-külön vizsgálom őket a regressziók lefuttatása során.

A kormányzatba vetett bizalmat azért találom fontosnak a vizsgálatba bevonni, mivel Gilley (2009) szerint ez az egyik leglényegesebb összetevője az intézményekbe vetett bizalomnak, valamint a szakirodalomban találhatunk olyan tanulmányt, ahol a politikai bizalom mérőszámaként használták (pl. Rudolph – Evans, 2005). Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalmat a már említett pártatlanság fontossága miatt választom ki, amely az egyik meghatározó feltétele az intézményekbe vetett bizalom alakulásának (Györffy, 2020). A

közszolgálatba és a nagyvállalatokba vetett bizalmat azért vonom be a vizsgálatba, hogy a gazdasági szereplőkbe vetett bizalmat minél szélesebb körben megragadjam.²⁰

Ezeknek a változóknak az értékét kérdőíves vizsgálat segítségével határozzák meg, amely során megkérdezik az embereket, hogy mennyire bíznak meg az adott intézményben: nagyon, eléggé, nem nagyon vagy egyáltalán nem. A válaszokhoz számokat társítanak egy 1-től 4-ig terjedő skálán, ahol az 1 jelenti azt, hogy az adott személy teljesen megbízik az adott intézményben, a 4 pedig, hogy egyáltalán nem (EVS/WVS, 2022). Annak érdekében, hogy az eredmények könnyebben értelmezhetőek legyenek a dolgozatban, az egyes országokra vonatkozó intézményekbe vetett bizalmi változók értékeit megfordítom, azaz a 4 jelenti a bizalmat az adott intézményben, az 1 pedig a bizalmatlanságot.

Az EVS és a WVS is egy olyan nagyszabású felmérés, amelyet 1981-ben végeztek el először, melyet több hullám követett. A kutatás során használt intézménybe vetett bizalmi adatok az EVS ötödik és a WVS hetedik hullámának közös adatbázisából származnak (EVS, 2021; Haerpfer et al. 2021), ami a 2017-től kezdődő időszakra vonatkozik (EVS/WVS, 2022).

A gazdasági növekedés kiszámításához a World Bank által szolgáltatott adatok közül a helyi konstans pénznemen alapuló egy főre jutó GDP-t használom fel (DATA.WORLDBANK (2022a)). A gazdasági növekedés értékeit a 2000 és 2020 közötti egy főre jutó GDP átlagos növekedésével határozom meg az elemzésben szereplő országokra vonatkozóan.

2.2.3. Kontrollváltozók

Kontrollváltozóként az országok fejlettségi szintjét, a gazdasági komplexitás indexét (ECI) és a World Governance Indicators (WGI) korrupció szabályozási indexét alkalmazom. Ezenkívül a kontrollváltozók közé bevonom az általános bizalom mérőszámát is.

Az országok fejlettségi szintjének kiszámításához a World Bank által szolgáltatott vásárlóerő paritáson alapuló egy főre jutó GDP-t alkalmazom, amelyet 2017-es konstans nemzetközi dollárra számítanak át (DATA.WORLDBANK (2022b)). Az országok fejlettségi szintjét a 2000 és 2020 között rendelkezésre álló egy főre jutó GDP értékeinek átlagával határozom meg.

A gazdasági komplexitás indexet (ECI) Callais és Geloso (2021) is használta kontrollváltozóként, ahol a társadalmi mobilitás egyik mérőszáma volt a függő változó. A

²⁰ A Gilley (2009) tanulmányára vonatkozó információ és hivatkozás Györffy (2020) írásából származik.

kutatás során felhasznált gazdasági komplexitásra vonatkozó adatok a The Observatory of Economic Complexity (OEC) adatbázisából származnak (OEC.WORLD (2022a)).

A gazdasági komplexitás index egy gazdaság teljesítőképességének mérőszáma, amely a földrajzi helyeket és az ott jelenlévő tevékenységeket összekötő adatokból határoznak meg. A gazdasági komplexitás indexről több tanulmány is kimutatta, hogy előre jelez fontos makrogazdasági eredményeket, beleértve egy ország jövedelemszintjét (Hidalgo – Hausmann, 2009; Hausmann, 2014), gazdasági növekedését (Hidalgo – Hausmann, 2009; Hausmann, 2014), jövedelmi egyenlőtlenségét (Hartmann et al., 2017) és az üvegházhatású gázok kibocsátását (Can – Gozgor, 2017; Neagu, 2019). Az index becslésére különböző adatforrásokat is felhasználtak, mint például kereskedelmi adatokat, foglalkozási adatokat, tőzsdei adatokat és szabadalmi adatokat. Az éves szinten, országonként kiszámított ECI értéke -2 és 2 közé esik (OEC.WORLD (2022b)). A számításokhoz a 2000 és 2020 között rendelkezésre álló adatok átlagát használok fel.²¹

Empirikus kutatások bizonyítékot szolgáltatnak a korrupció és a jövedelmi egyenlőtlenség (pl. Dahir – Rehman Kanjoo, 2022), illetve a korrupció és társadalmi mobilitás (pl. Boudreaux, 2014) közötti szignifikáns kapcsolatra, emellett Callais és Geloso (2021) kontrollváltozóként használta a korrupció egyik mérőszámát. Ezen információkra alapozva, és mivel bizonyos intézményekre vonatkozó bizalom hatását vizsgálom kutatásomban, fontosnak tartok egy intézményi minőséget mérő mutatószámot is bevonni kontrollváltozóként egyes regressziós modellek esetében.

A vizsgálatba a World Governance Indicators korrupció szabályozási indexét vonom be (INFO.WORLDBANK (2022)), amely azt a megítélést tükrözi, hogy a közhatalmat milyen mértékben gyakorolják a magáncélú haszonszerzés érdekében, beleértve a korrupció kisebb és nagyobb formáit, valamint az állam – az elit és magánérdekek általi – „elfoglalását”. A WGI korrupció szabályozási indexe egy -2,5 és 2,5 közötti tartományban vesz fel értékeket, ahol a magasabb – azaz a 2,5 felé közelítő – érték jelenti a korrupció jobb szabályozását (Kaufmann et al., 2010). A korrupció szabályozása esetében is a 2000 és 2020 közötti értékek átlagát használok a regressziók lefuttatása során.

Több empirikus tanulmány talált kapcsolatot az általános bizalom és bizonyos intézményekbe vetett bizalmi változók között (pl. Patterson, 1999; Delhey – Newton, 2005;

²¹ A 2.2.3. pont negyedik bekezdésében minden információ és hivatkozás az OEC.WORLD (2022b) írásából származik.

Hall, 2002). Éppen ezért kíváncsi vagyok arra, hogy hogyan befolyásolja az eredményeket, ha egyes regressziós modellekbe bevonom az általános bizalom mérőszámát.²²

Ahhoz, hogy a bizalom ezen fajtáját számszerűsítsék a kérdőíves felmérés során azt a kérdést teszik fel az emberek számára, hogy szerintük általánosságban a legtöbb emberben meg lehet-e bízni vagy nem lehet túl óvatosnak lenni. A kérdésre az egyik válaszlehetőség, hogy a legtöbb emberben meg lehet bízni, amihez az 1-es számot rendelik, a másik pedig, hogy nem lehet túl óvatosnak lenni, amihez a 2-es számot rendelik hozzá (EVS/WVS, 2022). A vizsgálatomban az általános bizalomra vonatkozó értékek – ahogyan az intézménybe vetett bizalom esetében is – az EVS ötödik és a WVS hetedik hullámának közös adatbázisából származnak (EVS, 2021; Haerpfer et al. 2021), ami a 2017-től kezdődő időszakra vonatkozik (EVS/WVS, 2022). Vizsgálatomban az 1 és 2 közötti értékek helyett egy 0 és 1 közötti intervallumot használtam, ahol 0 az emberekben való bizalmatlanságot jelenti, az 1 pedig a bizalmat.

²² A Patterson (1999), Delhey és Newton (2005) és Hall (2002) hivatkozások és az ezekre vonatkozó információ Domański és Pokropek (2021) kutatásából származik.

3. EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE

3.1. Társadalmi mobilitás

A 2.1. pontban felállított (1) egyenletben a függő változó a társadalmi mobilitás mérőszáma, a GSMI. Annak érdekében, hogy megvizsgáljam, hogy az intézményekbe vetett bizalom hatására a gazdasági növekedés hogyan befolyásolja a GSMI értékét 28 többszörös lineáris regressziót futtattam le 55 országra vonatkozóan. Mind a négy kiválasztott intézményekbe vetett bizalmi változó esetében 7 regressziót futtattam le kontrollváltozók nélkül és kontrollváltozók bevonásával. Az összesítő táblázatokban – amelyek segítségével a következő pontokban ismertetem a regressziók eredményeit – az 1. számú oszlopban a kontrollváltozók nélküli eredmények, a 2-7. számú oszlopban pedig a kontrollváltozók bevonásával kapott eredmények láthatóak.

3.1.1. A kormányzatba vetett bizalom

Amikor a keresztváltozóban a kormányzatba vetett bizalom szerepel, a keresztváltozóra vonatkozó eredmények az ECI (3. regresszió) és az általános bizalom (5. regresszió) mellett szignifikánsak a hagyományos szinteken (lásd 3. táblázat). A két szignifikáns eredmény közül a gazdasági komplexitás bevonása esetében erősebb az összefüggés, 67,2%.

Az eredmények alapján megvizsgáltam, hogy a kormányzatba vetett bizalom 0,1 pontos növekedése hogyan befolyásolja a gazdasági növekedés társadalmi mobilitásra gyakorolt hatását.²³ Ezt a hatást az intézményekbe vetett bizalmi változók tekintetében általánosságban úgy lehet meghatározni, amikor a társadalmi mobilitás a függő változó, hogy az (1) egyenletet a képletben szereplő keresztváltozó szerint deriváljuk, majd 0,1-gyel megszorozzuk. Az (1) egyenlet keresztváltozó szerinti deriváltjának a képlete a következő:

$$\frac{\partial^2 GSMI_i}{\partial INTBIZ_i * \partial NÖV_i} = \beta_2 \quad (5).$$

Ha tehát a kormányzatba vetett bizalom 0,1 pontos növekedésének hatását elemezzük a két szignifikáns eredmény tekintetében, akkor az eredmények azt mutatják a vizsgált mintára vonatkozóan, hogy az ECI kontrollváltozó mellett a gazdasági növekedés hatása a társadalmi mobilitásra 14,8-del csökken, az általános bizalom bevonásával pedig 18,4-del.

²³ Mivel az intézményekbe vetett bizalom értéke egy viszonylag kis skálán mozog (1-4), ezért az 1 pontos növekedés helyett a 0,1 pontos növekedés hatásvizsgálatát választottam. Emellett a bizalom értékében ez a növekedés tűnik reálisabbnak az idő múlásával.

3. táblázat: A kormányzatba vetett bizalom hatása a gazdasági növekedés és a társadalmi mobilitás közötti kapcsolatra

Változók	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Kormányzatba vetett bizalom	-234,828	10,984	-148,147*	20,698	-184,453**	7,883	-33,109
* gazdasági növekedés	(186,996)	(67,076)	(85,705)	(59,474)	(76,854)	(43,251)	(63,092)
Kormányzatba vetett bizalom	12,732*	-3,649	7,526*	-2,723	1,502	-2,448	-2,558
	(7,283)	(3,305)	(4,311)	(3,533)	(4,495)	(2,183)	(2,607)
Gazdasági növekedés	268,429	122,012	292,412	52,551	358,265*	125,551	198,770
	(401,121)	(155,890)	(194,161)	(135,738)	(191,340)	(109,420)	(138,010)
Gazdaság fejlettségi szintje		0,001*** (0,000)				0,000 (0,000)	0,000* (0,000)
ECI			11,547*** (1,365)			4,907*** (1,279)	4,644*** (1,073)
Korrupció szabályozása				10,492*** (1,158)		5,016*** (1,649)	3,046** (1,438)
Általános bizalom					46,974*** (4,314)		15,119** (6,198)
Konstans	42,691*** (15,383)	51,168*** (7,256)	42,183*** (8,873)	63,899*** (6,966)	49,595*** (9,030)	55,501*** (5,960)	53,503*** (5,821)
R ²	0,208	0,770	0,672	0,747	0,669	0,855	0,875
Minta nagysága (db)	55	55	55	55	55	55	55

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei alapján.

Megjegyzés: A függő változó a társadalmi mobilitás mérőszáma, a GSMI. A zárójelekben lévő értékek az egyes változók heteroszkedaszticitás-robosztus standard hibái, a zárójelen kívüli értékek az egyes változók koefficiensei. A változók szignifikanciájának jelölése a következő: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

Ugyanakkor, ha a kormányzatba vetett bizalom és a gazdasági növekedés közötti interakciót megvizsgáljuk, akkor azt lehet megállapítani, hogy a gazdasági növekedésnek a kormányzatba vetett bizalom egy bizonyos szintjéig növelő hatása van a társadalmi mobilitásra nézve. Ezt a szintet a (3) egyenlet alapján lehet megállapítani. A 3. regresszió esetében például akkor lesz pozitív értékű a $\frac{\partial GSMI_i}{\partial NOV_i}$ – azaz a gazdasági növekedés hatása a GSMI-re – ha a kormányzatba vetett bizalom értéke 1,9738 alatti. A regressziók lefuttatásához használt adatbázisban 16 olyan ország van, ahol a kormányzatba vetett bizalom értéke ennél alacsonyabb. Az 5. regresszió eredményei alapján ez a kormányzatba vetett bizalmi szint 1,9423, és 14 ország esetében találunk ez alatti értéket.²⁴

A kormányzatba vetett bizalomra vonatkozó eredmények összességében tehát azt mutatják, hogy a felállított hipotézis 1. része teljesül, mivel a gazdasági növekedés hatása a társadalmi mobilitásra – bizonyos kontrollváltozók bevonása mellett – függ a kormányzatba vetett bizalomtól. Ugyanakkor a hipotézis 2. állítása nem teljesül, hiszen nem egyértelműen pozitív a hatása a gazdasági növekedésnek a GSMI-t tekintve, hanem egy bizonyos kormányzatba vetett bizalmi szintig növeli, bizonyos szint után pedig csökkenti a társadalmi mobilitás értékét.

3.1.2. Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom

Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom esetében azt láthatjuk (4. táblázat), hogy a gazdasági növekedéssel való interakciója a kontrollváltozók nélküli eredményben (1. regresszió) 5%-os elsőfajú hiba mellett szignifikáns. Ezenkívül a 3. és 5. regresszió esetében láthatunk statisztikailag szignifikáns eredményt a keresztváltozó tekintetében, amikor az ECI és általános bizalom kontrollváltozók szerepelnek a regressziós modellekben. A szignifikáns eredmények közül a 3. regresszió esetében a legnagyobb az R^2 , 70,3%. A szignifikáns eredményeket látva megállapítható, hogy a kutatás hipotézisének 1. része teljesül, mivel kontrollváltozók nélkül és bizonyos kontrollváltozók bevonásával a gazdasági növekedés hatása a GSMI-re függ az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalomtól.

²⁴ A 3.1. és a 3.2. pontok számításaihoz mind a négy kiválasztott intézményekbe vetett bizalmi változó esetében a regressziók eredményeit összesítő táblázatokban megtalálható értékeket használtam fel.

4. táblázat: Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom hatása a gazdasági növekedés és a társadalmi mobilitás közötti kapcsolatra

Változók	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom * gazdasági növekedés	-475,087** (180,128)	-125,258 (116,140)	-294,457*** (107,857)	-27,956 (92,361)	-320,372*** (91,583)	-56,343 (73,438)	-99,059 (85,516)
Igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom	20,828*** (4,650)	1,950 (4,134)	11,771*** (4,087)	-1,134 (4,173)	5,686 (3,953)	-0,397 (2,787)	-0,867 (2,752)
Gazdasági növekedés	1006,278** (426,512)	426,095* (251,670)	724,622** (271,826)	155,258 (228,655)	712,316*** (257,366)	267,744 (184,000)	344,734 (209,870)
Gazdaság fejlettségi szintje		0,001*** (0,000)				0,000 (0,000)	0,000 (0,000)
ECI			10,727*** (1,445)			5,131*** (1,334)	4,895*** (1,133)
Korrupció szabályozása				10,454*** (1,431)		5,026*** (1,643)	3,155** (1,493)
Általános bizalom					44,281*** (4,361)		15,465** (6,006)
Konstans	16,887 (11,637)	39,923*** (7,411)	29,138*** (9,736)	60,973*** (9,649)	39,684*** (9,668)	51,671*** (7,006)	50,633*** (7,169)
R ²	0,332	0,767	0,703	0,746	0,674	0,855	0,876
Minta nagysága (db)	55	55	55	55	55	55	55

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei alapján.

Megjegyzés: A függő változó a társadalmi mobilitás mérőszáma, a GSMI. A zárójelekben lévő értékek az egyes változók heteroszkedaszticitás-robustus standard hibái, a zárójelen kívüli értékek az egyes változók koefficiensei. A változók szignifikanciájának jelölése a következő: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

A három szignifikáns eredmény tekintetében ismét megvizsgáltam a *3.1.1. pontban* leírtak szerint, hogy az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom 0,1 pontos növekedésének milyen hatása van, és az eredmények azt mutatják a vizsgált mintára vonatkozóan, hogy a kontrollváltozók nélküli regresszióban a gazdasági növekedés hatása a GSMI-re 47,5-del csökken. Az ECI és az általános bizalom bevonása esetében is csökkenést láthatunk. Az ECI melletti eredmény esetében 29,4-del, az általános bizalom melletti eredmény esetében 32-vel csökken a gazdasági növekedés hatása. Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom 0,1 pontos növekedésének hatásának vizsgálata esetében is azt lehet tehát mondani, hogy a felállított hipotézis 2. állítása nem teljesül.

Ahogy a kormányzatba vetett bizalommal kapcsolatos vizsgálatnál, úgy itt is azt lehet elmondani, hogy a gazdasági növekedés az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom egy bizonyos szintjéig növeli a társadalmi mobilitást. Az 1. regresszióban ez a szint 2,1181 és 11 ország esetében találhatunk ez alatti értéket. A 3. és 5. regresszióban a kritikus érték 2,4609 és 2,2234, és 26, illetve 15 ország tekintetében láthatunk az adatbázisban ennél alacsonyabb értéket. Ezeket az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalmi szinteket a (3) egyenlet segítségével határoztam meg, ahogyan a *3.1.1. pontban* tettem a kormányzatba vetett bizalom esetében.

3.1.3. A közszolgálatba vetett bizalom

A közszolgálatba vetett bizalomra vonatkozóan azt láthatjuk az *5. táblázatban*, hogy a keresztváltozó eredményei ismét a kontrollváltozók nélküli regresszió esetében, illetve az ECI (3. regresszió) és az általános bizalom (5. regresszió) kontrollváltozók bevonásával szignifikánsak a hagyományos szinteken. Az 1. regresszióban 10%-os, a 3. regresszióban 5%-os, az 5. regresszióban pedig 1%-os szinten szignifikáns a közszolgálatba vetett bizalom és a gazdasági növekedés közötti interakció. A szignifikáns eredmények közül ismét a 3. regresszió esetében volt a legmagasabb az R^2 értéke (69,1%). A közszolgálatba vetett bizalmat tekintve is el lehet tehát mondani, hogy a hipotézis 1. része teljesül a kontrollváltozók nélküli, az ECI és általános bizalom kontrollváltozók bevonása melletti eredményeket tekintve.

5. táblázat: A közszolgálatba vetett bizalom hatása a gazdasági növekedés és a társadalmi mobilitás közötti kapcsolatra

Változók	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
A közszolgálatba vetett bizalom * gazdasági növekedés	-446,399* (225,897)	-94,264 (112,890)	-274,788** (122,683)	-61,930 (91,209)	-394,991*** (90,795)	-54,904 (74,368)	-127,187 (95,887)
A közszolgálatba vetett bizalom	23,443*** (5,779)	1,365 (4,461)	11,890** (5,032)	1,797 (4,539)	10,503** (4,215)	-0,271 (3,342)	0,443 (3,652)
Gazdasági növekedés	829,274 (521,252)	342,033 (238,590)	622,559** (290,450)	221,403 (208,608)	863,032*** (245,435)	265,009 (176,110)	415,514* (220,580)
Gazdaság fejlettségi szintje		0,001*** (0,000)				0,000 (0,000)	0,000 (0,000)
ECI			10,700*** (1,591)			5,270*** (1,362)	5,181*** (1,194)
Korrupció szabályozása				9,937*** (1,425)		4,937*** (1,605)	3,031** (1,442)
Általános bizalom					41,836*** (4,337)		14,434** (6,336)
Konstans	14,739 (13,126)	41,528*** (7,634)	31,045*** (11,026)	54,435*** (9,483)	29,939*** (9,228)	51,313*** (7,524)	47,679*** (8,056)
R ²	0,338	0,762	0,691	0,743	0,678	0,853	0,871
Minta nagysága (db)	55	55	55	55	55	55	55

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei alapján.

Megjegyzés: A függő változó a társadalmi mobilitás mérőszáma, a GSMI. A zárójelekben lévő értékek az egyes változók heteroszkedaszticitás-robosztus standard hibái, a zárójelen kívüli értékek az egyes változók koefficiensei. A változók szignifikanciájának jelölése a következő: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

A közszolgálatba vetett bizalom esetében is meghatároztam a 3.1.1. pontban feltüntetett (5) egyenlet alapján, hogy az intézményekbe vetett bizalmi változó 0,1 pontos növekedése hogyan befolyásolja a gazdasági növekedés hatását, és itt is hasonló eredményt látunk, mint az eddigiekben. A kontrollváltozók nélküli regresszióban a 44,6-del csökken a gazdasági növekedés hatása a GSMI-re, a 3. modellben 27,5-del, az 5. regresszióban pedig 39,5-del. Ez azt jelenti, hogy a közszolgálatba vetett bizalom esetében sem teljesül a hipotézis 2. állítása.

A közszolgálatba vetett bizalom esetében is van egy olyan szint, amely felett a gazdasági növekedés a társadalmi mobilitásra negatív, az alatt pedig pozitív hatást gyakorol. Az 1. regresszió esetében ez az érték 1,8577, az ECI kontrollváltozó mellett 2,2656, az általános bizalom bevonásával pedig 2,1849. Olyan ország, amely ezeknél alacsonyabb közszolgálatba vetett bizalmi értékkel rendelkezik, sorrendben, 5, 18 és 14 található a mintában.

3.1.4. A nagyvállalatokba vetett bizalom

A nagyvállalatokba vetett bizalom esetében egyedül akkor szignifikáns a keresztváltozóra vonatkozó eredmény, ha az általános bizalom kontrollváltozó szerepel a modellben (lásd 6. táblázat). Az 5. regresszióban a keresztváltozó 5%-os elsőfajú hiba mellett szignifikáns, illetve az R^2 értéke 68,1%.

A nagyvállalatokba vetett bizalom 0,1 pontos növekedésének hatását ismét megvizsgáltam az egyetlen szignifikáns eredményre vonatkozóan az (5) egyenletet használva. Az eddigiekhez hasonlóan a nagyvállalatokba vetett bizalom 0,1 pontos növekedése azt eredményezi, hogy a gazdasági növekedés pozitív hatása abszolút értékben 46,7-del csökken a GSMI-re nézve.

Az 5. regresszió tekintetében ismét meg tudunk állapítani az eredmények alapján egy olyan szintet, amely felett a gazdasági növekedés és a társadalmi mobilitás közötti kapcsolat negatív, az alatt pedig pozitív. Ez az érték 2,1767, és 15 olyan ország van, amelynek nagyvállalatokba vetett bizalmi szintje ennél alacsonyabb.

A nagyvállalatokba vetett bizalom tekintetében szintén meg lehet állapítani, hogy az általános bizalom kontrollváltozó bevonásával a felállított hipotézis 1. része teljesül, hiszen statisztikailag szignifikáns az eredmény a keresztváltozóra vonatkozóan. Ugyanakkor a hipotézis 2. állításában megfogalmazott elvárás nem teljesül, hiszen a gazdasági növekedés csak egy bizonyos nagyvállalatokba vetett bizalmi szint alatt növeli a GSMI értékét.

6. táblázat: A nagyvállalatokba vetett bizalom hatása a gazdasági növekedés és a társadalmi mobilitás közötti kapcsolatra

Változók	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
A nagyvállalatokba vetett bizalom * gazdasági növekedés	-276,455 (381,198)	-82,051 (157,560)	-205,681 (199,914)	-32,040 (140,228)	-466,942** (200,344)	-65,873 (114,240)	-182,639 (142,230)
A nagyvállalatokba vetett bizalom	9,639 (15,825)	-1,256 (6,509)	8,050 (8,877)	-2,604 (6,191)	6,174 (9,504)	-0,439 (4,621)	1,301 (5,183)
Gazdasági növekedés	416,091 (887,933)	306,767 (371,970)	459,934 (473,717)	160,179 (333,115)	1016,378** (476,145)	276,258 (276,400)	519,418 (320,410)
Gazdaság fejlettségi szintje		0,001*** (0,000)				0,000 (0,000)	0,000 (0,000)
ECI			11,934*** (1,186)			5,122*** (1,273)	4,916*** (1,116)
Korrupció szabályozása				10,204*** (0,983)		4,936*** (1,607)	3,007** (1,396)
Általános bizalom					46,697*** (3,387)		14,822** (6,384)
Konstans	47,812 (36,604)	47,519*** (15,796)	39,436* (20,337)	64,327*** (14,085)	38,795* (21,806)	52,113*** (11,776)	46,285*** (11,906)
R ²	0,146	0,765	0,655	0,747	0,681	0,853	0,872
Minta nagysága (db)	55	55	55	55	55	55	55

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei alapján.

Megjegyzés: A függő változó a társadalmi mobilitás mérőszáma, a GSMI. A zárójelekben lévő értékek az egyes változók heteroszkedaszticitás-robosztus standard hibái, a zárójelen kívüli értékek az egyes változók koefficiensei. A változók szignifikanciájának jelölése a következő: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

3.2. Jövedelmi egyenlőtlenség

A 2.1. pontban felállított (2) egyenletben a függő változó a jövedelmi egyenlőtlenség mérőszáma, a Gini-együttható. Annak érdekében, hogy megvizsgáljam, hogy az intézményekbe vetett bizalom hatására a gazdasági növekedés hogyan befolyásolja a Gini értékét 28 többszörös lineáris regressziót futtattam le 60 országra vonatkozóan. Mind a négy kiválasztott intézményekbe vetett bizalmi változó esetében 7 regressziót futtattam le kontrollváltozók nélkül és kontrollváltozók bevonásával. Az összesítő táblázatokban – amelyek segítségével a következő pontokban ismertetem a regressziók eredményeit – az 1. számú oszlopban a kontrollváltozók nélküli eredmények, a 2.-7. számú oszlopban pedig a kontrollváltozók bevonásával kapott eredmények láthatóak.

3.2.1. A kormányzatba vetett bizalom

A kormányzatba vetett bizalom és a gazdasági növekedés szorzatából képzett keresztváltozó a regressziók közül egyik esetben sem mutatott szignifikáns eredményt (lásd 7. táblázat). Ennek következtében az eredmények további elemzése nem releváns a vizsgált kérdés szempontjából.

3.2.2. Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom

Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom esetében azt láthatjuk (8. táblázat), hogy a gazdasági növekedéssel való interakciója mind a hét regresszió eredményében szignifikáns. A keresztváltozó a kontrollváltozók nélküli eredmény esetén 1%-os első fajú hiba mellett, a 2-4. és a 6-7. modell esetében 5%-os, az 5. regresszió esetében pedig 10%-os elsőfajú hiba mellett szignifikáns. Az eredmények közül a 7. regresszió esetében a legnagyobb az összefüggés, 50,2%. Ez alapján tehát azt lehet mondani, hogy a gazdasági növekedés Gini-re gyakorolt hatása függ az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalomtól, azaz a felállított hipotézis 1. állítása teljesül erre az intézményekbe vetett bizalmi változóra vonatkozóan.

7. táblázat: A kormányzatba vetett bizalom hatása a gazdasági növekedés és a jövedelmi egyenlőtlenség közötti kapcsolatra

Változók	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Kormányzatba vetett bizalom	75,161	41,369	60,749	38,637	69,814	49,319	80,298
* gazdasági növekedés	(61,377)	(57,085)	(82,898)	(62,712)	(88,328)	(70,735)	(93,354)
Kormányzatba vetett bizalom	-2,391	0,912	-1,427	0,362	2,013	0,027	1,555
	(3,575)	(2,953)	(3,673)	(3,200)	(3,228)	(3,203)	(3,277)
Gazdasági növekedés	-154,045	-190,521	-193,259	-154,366	-213,090	-202,656	-251,695
	(155,525)	(149,590)	(196,244)	(157,696)	(208,948)	(175,530)	(219,080)
Gazdaság fejlettségi szintje		-0,000*** (0,000)				-0,000 (0,000)	-0,000 (0,000)
ECI			-4,397*** (0,822)			-2,531* (1,274)	-1,966* (1,117)
Korrupció szabályozása				-3,062*** (0,727)		0,556 (1,714)	3,165** (1,238)
Általános bizalom					-22,361*** (3,296)		-21,910*** (5,707)
Konstans	39,354*** (8,073)	40,555*** (7,243)	41,151*** (8,382)	36,146*** (7,279)	37,242*** (7,269)	41,830*** (8,608)	42,148*** (7,853)
R ²	0,023	0,298	0,295	0,222	0,395	0,340	0,474
Minta nagysága (db)	60	60	60	60	60	60	60

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei alapján.

Megjegyzés: A függő változó a jövedelmi egyenlőtlenség mérőszáma, a Gini-együttható. A zárójelekben lévő értékek az egyes változók heteroszkedaszticitás-robosztus standard hibái, a zárójelen kívüli értékek az egyes változók koefficiensei. A változók szignifikanciájának jelölése a következő: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

8. táblázat: Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom hatása a gazdasági növekedés és a jövedelmi egyenlőtlenség közötti kapcsolatra

Változók	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom * gazdasági növekedés	260,245*** (66,801)	149,216** (70,280)	210,581** (79,026)	150,482** (73,184)	189,947* (99,694)	185,319** (79,555)	234,267** (107,760)
Igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom	-8,913*** (2,566)	-2,644 (2,675)	-5,491* (2,743)	-3,390 (3,202)	-1,351 (2,964)	-4,016 (2,937)	-2,611 (3,026)
Gazdasági növekedés	-647,563*** (189,459)	-451,147** (175,960)	-584,047*** (210,469)	-428,813** (189,475)	-498,362* (249,737)	-540,604** (203,770)	-622,634** (269,890)
Gazdaság fejlettségi szintje		-0,000*** (0,000)				-0,000 (0,000)	-0,000 (0,000)
ECI			-4,158*** (0,852)			-2,937** (1,261)	-2,619** (0,998)
Korrupció szabályozása				-2,708*** (0,930)		0,925 (1,633)	3,373** (1,280)
Általános bizalom					-22,162*** (3,796)		-22,234*** (5,202)
Konstans	56,763*** (7,050)	48,579*** (6,027)	51,781*** (7,090)	45,168*** (7,956)	44,753*** (7,018)	51,505*** (7,695)	51,532*** (7,894)
R ²	0,116	0,306	0,338	0,235	0,404	0,365	0,502
Minta nagysága (db)	60	60	60	60	60	60	60

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei alapján.

Megjegyzés: A függő változó a jövedelmi egyenlőtlenség mérőszáma, a Gini-együttható. A zárójelekben lévő értékek az egyes változók heteroszkedaszticitás-robustus standard hibái, a zárójelen kívüli értékek az egyes változók koefficiensei. A változók szignifikanciájának jelölése a következő: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

A jövedelmi egyenlőtlenség esetében is megvizsgáltam, hogy az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom 0,1 pontos növekedésének milyen hatása van arra, hogy a gazdasági növekedés, hogyan befolyásolja a jövedelmi egyenlőtlenséget. Ezt a hatást az intézményekbe vetett bizalmi változók tekintetében általánosságban úgy lehet meghatározni, amikor a jövedelmi egyenlőtlenség a függő változó, hogy a (2) egyenletet a képletben szereplő keresztváltozó szerint deriváljuk, majd 0,1-gyel megszorozzuk. A (2) egyenlet keresztváltozó szerinti deriváltjának a képlete a következő:

$$\frac{\partial^2 GINI_i}{\partial INTBIZ_i * \partial NÖV_i} = \beta_2 \quad (6).$$

Ha megvizsgáljuk ebben az esetben is az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom 0,1 pontos növekedésének hatását, akkor az eredmények azt mutatják, hogy a gazdasági növekedés Ginire gyakorolt hatása a kontrollváltozók nélküli regressziók esetében növekszik a legnagyobb mértékben, 26-tal, a legkisebb mértékben pedig a 2. regressziós modell esetében, 14,9-del. Ebben az esetben is meg lehet állapítani, hogy a kutatás hipotézisének 2. részében megfogalmazott elvárás nem teljesül a gazdasági növekedés Ginire gyakorolt hatásával kapcsolatban.

A jövedelmi egyenlőtlenség tekintetében is meg tudunk határozni olyan igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalmi szinteket, amely felett a gazdasági növekedés jövedelmi egyenlőtlenségre gyakorolt hatása pozitív, az alatt pedig negatív. Ezeket a szinteket a 3.1. pontban ismertetett eredményekhez hasonlóan a (3) egyenlet alapján határoztam meg, azaz megvizsgáltam, hogy milyen igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalmi értékeknél lesz a (2) egyenlet növekedés szerinti deriváltja negatív, amely a gazdasági növekedés hatását mutatja a Ginire vonatkozóan. Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalmi szinteket és az ezen szintek alatti értékekkel rendelkező mintában szereplő országok számát a 9. táblázatban foglaltam össze a hét regresszióra vonatkozóan.

9. táblázat: Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom kritikus szintjei és az ezen szintek alatti értékekkel rendelkező országok száma

A regresszió sorszáma	Kritikus igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalmi szint	A kritikus szint alatti országok száma (db)
1.	2,4883	28
2.	3,0234	53
3.	2,7735	43
4.	2,8496	45
5.	2,6237	35
6.	2,9172	48
7.	2,6578	38

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei és a dolgozathoz felhasznált adatbázisok alapján.

3.2.3. A közszolgálatba vetett bizalom

A közszolgálatba vetett bizalomra vonatkozóan azt láthatjuk a 10. táblázatban, hogy a keresztváltozó eredményei ismét mind a hét regresszió esetében statisztikailag szignifikánsak a hagyományos szinteken. Az 1. regresszióban 1%-os, a 2. és a 4. regresszióban 5%-os, a 3. és 5-7. regresszióban 10%-os szinten szignifikáns a közszolgálatba vetett bizalom és a gazdasági növekedés közötti interakció. Az eredmények közül a 7. regresszió esetében volt a legmagasabb az R^2 értéke (45,9%).

A közszolgálatba vetett bizalom 0,1 pontos növekedésének hatását ismét megvizsgáltam a 3.2.2. pontban leírtak szerint a szignifikáns eredményekre vonatkozóan. Az eredmények azt mutatják, hogy a közszolgálatba vetett bizalom 0,1 pontos növekedésének hatására a kontrollváltozók nélküli regresszió esetében növekszik a legnagyobb mértékben a gazdasági növekedés Ginire gyakorolt hatása (23-mal növekszik), a legkisebb mértékben pedig a 6. regresszióban (15,7-del növekszik).

A közszolgálatba vetett bizalom esetében is meghatároztam a (3) egyenlet segítségével azokat a kritikus értékeket, amelyek felett a gazdasági növekedés növeli a jövedelmi egyenlőtlenséget, illetve amelyek alatt a gazdasági növekedés csökkenti a Gini értékét. Ezeket a kritikus értékeket, és azt, hogy ezek a közszolgálatba vetett bizalmi értékek a mintában hány ország esetében alacsonyabbak a 11. táblázatban foglaltam össze a hét regresszióra vonatkozóan.

10. táblázat: A közszolgálatba vetett bizalom hatása a gazdasági növekedés és a jövedelmi egyenlőtlenség közötti kapcsolatra

Változók	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
A közszolgálatba vetett bizalom * gazdasági növekedés	230,387*** (66,996)	156,862** (69,058)	168,703* (94,598)	159,650** (74,574)	199,092* (101,031)	156,698* (86,194)	200,116* (114,660)
A közszolgálatba vetett bizalom	-9,648*** (2,853)	-4,155 (2,852)	-5,886* (3,301)	-5,180 (3,251)	-3,992 (3,155)	-4,482 (3,208)	-3,771 (3,421)
Gazdasági növekedés	-548,735*** (181,563)	-464,583** (179,030)	-463,174* (232,721)	-443,613** (191,661)	-519,571** (246,896)	-460,987** (214,140)	-538,488* (273,700)
Gazdaság fejlettségi szintje		-0,000*** (0,000)				-0,000 (0,000)	-0,000 (0,000)
ECI			-4,064*** (0,882)			-2,669** (1,286)	-2,356** (1,157)
Korrupció szabályozása				-2,643*** (0,856)		0,702 (1,660)	2,914** (1,235)
Általános bizalom					-19,495*** (3,715)		-18,838*** (5,862)
Konstans	57,322*** (6,872)	51,725*** (6,312)	51,903*** (7,765)	49,045*** (7,443)	50,263*** (6,974)	52,005*** (8,097)	53,269*** (8,018)
R ²	0,105	0,303	0,322	0,238	0,375	0,352	0,459
Minta nagysága (db)	60	60	60	60	60	60	60

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei alapján.

Megjegyzés: A függő változó a jövedelmi egyenlőtlenség mérőszáma, a Gini-együttható. A zárójelekben lévő értékek az egyes változók heteroszkedaszticitás-robustus standard hibái, a zárójelen kívüli értékek az egyes változók koefficiensei. A változók szignifikanciájának jelölése a következő: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

11. táblázat: A közszolgálatba vetett bizalom kritikus szintjei és az ezen szintek alatti értékekkel rendelkező országok száma

A regresszió sorszáma	Kritikus közszolgálatba vetett bizalmi szint	A kritikus szint alatti országok száma (db)
1.	2,3818	23
2.	2,9617	58
3.	2,7455	51
4.	2,7787	51
5.	2,6097	46
6.	2,9419	56
7.	2,6909	49

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei és a dolgozathoz felhasznált adatbázisok alapján.

3.2.4. A nagyvállalatokba vetett bizalom

A nagyvállalatokba vetett bizalom tekintetében is ugyanazt lehet mondani, mint a kormányzatba vetett bizalom esetében: egyetlen regresszió esetében sem kapunk szignifikáns eredményt (lásd 12. táblázat). Éppen ezért az erre a változóra vonatkozó eredmények további vizsgálata nem releváns.

3.3. Robusztussági vizsgálat

Az eredmények robusztusságának vizsgálatához az előzőekben ismertetett statisztikai módszer egy alternatív megoldását alkalmazom, melyet egyetlen kiválasztott intézményekbe vetett bizalmi változóra, az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalomra vonatkozóan hajtom végre. Azért az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalomra esett a választás, mivel a közszolgálatba vetett bizalom mellett ennél a változónál láthatjuk a legtöbb szignifikáns eredményt, illetve a szakirodalom alapján ez a változó tűnik az egyik legfontosabbnak a vizsgált kérdés szempontjából.

12. táblázat: A nagyvállalatokba vetett bizalom hatása a gazdasági növekedés és a jövedelmi egyenlőtlenség közötti kapcsolatra

Változók	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
A nagyvállalatokba vetett bizalom * gazdasági növekedés	-126,500 (160,750)	-18,891 (124,300)	-48,533 (162,069)	-56,522 (122,054)	36,750 (153,631)	-17,055 (145,520)	60,282 (168,820)
A nagyvállalatokba vetett bizalom	8,064 (7,546)	3,861 (5,666)	3,150 (6,486)	5,125 (5,274)	5,492 (5,292)	2,716 (5,901)	3,784 (5,757)
Gazdasági növekedés	336,994 (388,877)	-22,420 (316,490)	80,456 (385,518)	91,676 (300,726)	-105,130 (362,313)	-24,463 (360,880)	-173,355 (401,700)
Gazdaság fejlettségi szintje		-0,000*** (0,000)				-0,000 (0,000)	-0,000 (0,000)
ECI			-4,308*** (0,825)			-2,548* (1,328)	-2,054* (1,180)
Korrupció szabályozása				-2,901*** (0,711)		0,450 (1,694)	2,775** (1,323)
Általános bizalom					-20,263*** (3,350)		-19,759*** (6,715)
Konstans	14,771 (17,732)	32,652** (14,669)	30,195* (15,434)	24,476* (12,690)	27,748** (12,604)	34,716** (15,725)	35,027** (13,994)
R ²	0,037	0,287	0,289	0,222	0,374	0,330	0,442
Minta nagysága (db)	60	60	60	60	60	60	60

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei alapján.

Megjegyzés: A függő változó a jövedelmi egyenlőtlenség mérőszáma, a Gini-együttható. A zárójelekben lévő értékek az egyes változók heteroszkedaszticitás-robustus standard hibái, a zárójelen kívüli értékek az egyes változók koefficiensei. A változók szignifikanciájának jelölése a következő: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

A módszer alkalmazásához a társadalmi mobilitás és a jövedelmi egyenlőtlenség adatbázisát ketté osztom az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett alacsony, illetve magas bizalommal rendelkező országok szerint, melynek segítségével lényegében az eredetileg folytonos intézményekbe vetett bizalmi változóból diszkrét változót hozok létre. Ezzel a módszerrel helyettesítem az (1) és (2) egyenletben szereplő keresztváltozót, hiszen az országok vagy az alacsony vagy a magas bizalmi kategóriába tartoznak, és minden alacsony és magas bizalmú országhoz tartozik egy adott gazdasági növekedési érték. Ennek következtében a regressziós modellben ebben az esetben nem szerepel a keresztváltozó és az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom mérőszáma, az egyetlen független változó a gazdasági növekedés. A módszer segítségével gyakorlatilag azt vizsgálom meg, hogy a gazdasági növekedésnek milyen hatása van a társadalmi mobilitásra és a jövedelmi egyenlőtlenségekre az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett magas, illetve alacsony bizalommal rendelkező országokban.

Ezek alapján a robusztussági vizsgálat során a társadalmi mobilitásra vonatkozó regressziós modell kontrollváltozók nélküli általános képlete a következő:

$$GSMI_i = \beta_0 + \beta_1 NÖV_i + \varepsilon_i, \quad (7)$$

ahol $GSMI_i$ a társadalmi mobilitás becsült értéke (függő változó) az i -edik ország esetében; $NÖV_i$ pedig a gazdasági növekedés rátája az i -edik országban.

A jövedelmi egyenlőtlenségre vonatkozó regressziós modell kontrollváltozók nélküli általános képlete a következő:

$$GINI_i = \beta_0 + \beta_1 NÖV_i + \varepsilon_i, \quad (8)$$

ahol $GINI_i$ a jövedelmi egyenlőtlenség becsült értéke (függő változó) az i -edik ország esetében; $NÖV_i$ pedig a gazdasági növekedés rátája az i -edik országban.

A robusztussági vizsgálat során a gazdasági növekedés független változó szignifikanciájának vizsgálata a legfontosabb, hiszen ez mutatja meg, hogy a gazdasági növekedés befolyásolja-e a GSMI és Gini értékét. Ezen kívül fontos a β_1 koefficiens előjelének vizsgálata is, mivel ez mutatja meg a gazdasági növekedés és a függő változók közötti kapcsolat irányát.

3.3.1. Társadalmi mobilitás

A (7) egyenletben a függő változó a társadalmi mobilitás mérőszáma, a GSMI. Annak érdekében, hogy megvizsgáljam, hogy az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett alacsony, illetve magas bizalommal rendelkező országokban, hogyan hat a gazdasági növekedés a társadalmi mobilitásra 14 többszörös lineáris regressziót futtattam le 55 országra vonatkozóan. Ez azt jelenti, hogy mind az alacsony, mind a magas bizalommal rendelkező országok esetében 7-7 regressziót futtattam le kontrollváltozók nélkül és kontrollváltozók bevonásával. A minta nagysága az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett alacsony bizalommal rendelkező országoknál 27, a magas bizalommal rendelkező országoknál pedig 28 volt. A magas bizalmi értékű országok közé soroltam a medián országot, Franciaországot. Az összesítő táblázatokban – amelyek segítségével a következőkben ismertetem a regressziók eredményeit – az 1. számú oszlopban a kontrollváltozók nélküli eredmények, a 2.-7. számú oszlopban pedig a kontrollváltozók bevonásával kapott eredmények láthatóak.

Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett alacsony bizalom esetében azt láthatjuk a 13. táblázatban, hogy a gazdasági növekedés a 2., a 6 és a 7. regresszió esetében szignifikáns statisztikailag 1%-os elsőfajú hiba mellett. A három szignifikáns eredmény közül a 7. regresszió esetében – amikor mind a négy kontrollváltozó bevonásra került – a legnagyobb az összefüggés, 84,7%. A gazdasági növekedés koefficiense mind a három esetben pozitív előjelű, ami azt jelenti, hogy a gazdasági növekedés az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett alacsony bizalommal rendelkező országok tekintetében növeli a társadalmi mobilitást.

Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett magas bizalomra vonatkozóan azt láthatjuk a 14. táblázatban, hogy a gazdasági növekedés a kontrollváltozók nélküli regresszió esetében (1. regresszió), illetve az általános bizalom kontrollváltozó bevonásával (5. regresszió) szignifikáns 1%-os elsőfajú hiba mellett. A szignifikáns eredmények közül az 5. regresszió esetében magasabb az R^2 értéke (74,1%). A gazdasági növekedés koefficiense mind a két szignifikáns eredmény esetében negatív előjelű, ami azt jelenti, hogy a gazdasági növekedésnek az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett magas bizalommal rendelkező országok tekintetében csökkentő hatása van a társadalmi mobilitásra nézve.

13. táblázat: **A robusztussági vizsgálat eredményei az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalomra vonatkozóan az alacsony bizalmi szintű országok esetében, amikor a függő változó a GSMI**

Változók	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Gazdasági növekedés	7,953 (88,037)	200,589*** (39,315)	76,454 (73,531)	73,657 (60,181)	19,450 (77,285)	185,408*** (38,359)	181,422*** (39,090)
Gazdaság fejlettségi szintje		0,001*** (0,000)				0,001*** (0,000)	0,001*** (0,000)
ECI			10,532*** (1,636)			2,409 (1,959)	2,335 (1,882)
Korrupció szabályozása				9,072*** (2,669)		1,301 (1,437)	1,353 (1,398)
Általános bizalom					58,383*** (8,637)		2,981 (10,275)
Konstans	61,082*** (3,029)	38,664*** (2,126)	54,849*** (2,800)	59,546*** (1,900)	49,972*** (2,985)	41,705*** (2,978)	41,692*** (2,891)
R ²	0,000	0,833	0,562	0,410	0,421	0,846	0,847
Minta nagysága (db)	27	27	27	27	27	27	27

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei alapján.

*Megjegyzés: A függő változó a társadalmi mobilitás mérőszáma, a GSMI. A zárójelekben lévő értékek az egyes változók heteroszkedaszticitás-robusztus standard hibái, a zárójelen kívüli értékek az egyes változók koefficiensei. A változók szignifikanciájának jelölése a következő: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.*

14. táblázat: A robusztussági vizsgálat eredményei az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalomra vonatkozóan a magas bizalmi szintű országok esetében, amikor a függő változó a GSMI

Változók	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Gazdasági növekedés	-404,510*** (135,297)	10,146 (140,820)	-121,284 (80,514)	111,521 (70,464)	-267,746*** (49,465)	115,156 (67,936)	24,489 (102,290)
Gazdaság fejlettségi szintje		0,001*** (0,000)				0,000 (0,000)	0,000 (0,000)
ECI			11,167*** (2,071)			4,074*** (1,286)	4,498*** (1,161)
Korrupció szabályozása				11,446*** (1,413)		8,425*** (2,294)	4,082 (3,348)
Általános bizalom					42,907*** (4,748)		16,572* (8,465)
Konstans	76,703*** (3,096)	47,649*** (7,874)	62,071*** (3,893)	55,563*** (2,827)	56,760*** (3,315)	53,246*** (4,899)	50,097*** (3,502)
R ²	0,312	0,743	0,687	0,851	0,741	0,883	0,902
Minta nagysága (db)	28	28	28	28	28	28	28

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei alapján.

Megjegyzés: A függő változó a társadalmi mobilitás mérőszáma, a GSMI. A zárójelekben lévő értékek az egyes változók heteroszkedaszticitás-robusztus standard hibái, a zárójelen kívüli értékek az egyes változók koefficiensei. A változók szignifikanciájának jelölése a következő: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

A társadalmi mobilitás tekintetében megállapítható, hogy a robusztussági vizsgálat megerősítette a 3.1. pontban ismertetett eredményeket. Az, hogy az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett alacsony bizalommal rendelkező országok esetében a gazdasági növekedés koefficiense pozitív előjelű, a magas bizalmi értékű országoknál pedig az előjel átvált negatívra egyrészt azt mutatja, hogy valóban van interakció a gazdasági növekedés és az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom között. Másrészt az előjelváltás igazolja azt a megállapítást, hogy az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom egy bizonyos szintje alatt a gazdasági növekedésnek pozitív, felette pedig negatív hatása van a társadalmi mobilitásra nézve.

3.3.2. Jövedelmi egyenlőtlenség

A (8) egyenletben a függő változó a jövedelmi egyenlőtlenség mérőszáma, a Gini-együttható. Annak érdekében, hogy megvizsgáljam, hogy az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett alacsony, illetve magas bizalommal rendelkező országokban, hogyan hat a gazdasági növekedés a jövedelmi egyenlőtlenségre 14 többszörös lineáris regressziót futtattam le 60 országra vonatkozóan. Ez azt jelenti, hogy az alacsony és a magas bizalommal rendelkező országok esetében is 7-7 regressziót futtattam le kontrollváltozók nélkül és kontrollváltozók bevonásával. A minta nagysága az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett alacsony és magas bizalommal rendelkező országok esetében is 30 volt. Az összesítő táblázatokban – amelyek segítségével a következőkben ismertetem a regressziók eredményeit – az 1. számú oszlopban a kontrollváltozók nélküli eredmények, a 2.-7. számú oszlopban pedig a kontrollváltozók bevonásával kapott eredmények láthatóak.

Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett alacsony bizalom esetében azt láthatjuk a 15. táblázatban, hogy a gazdasági növekedés a 2-4. és a 6-7. regresszió esetében szignifikáns statisztikailag. A 2. regresszióban 1%-os, a 3. és a 6. regresszióban 5%-os, a 4. és a 7. regresszióban 10%-os elsőfajú hiba mellett szignifikáns. A szignifikáns eredmények közül a 7. regresszió esetében – amikor mind a négy kontrollváltozó bevonásra került – a legnagyobb az összefüggés, 57,7%. A gazdasági növekedés koefficiense mind az öt esetben negatív előjelű, ami azt jelenti, hogy a gazdasági növekedés az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett alacsony bizalommal rendelkező országok tekintetében csökkenti a jövedelmi egyenlőtlenséget.

15. táblázat: A robusztussági vizsgálat eredményei az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalomra vonatkozóan az alacsony bizalmi szintű országok esetében, amikor a függő változó a Gini-együttható

Változók	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Gazdasági növekedés	-79,759 (60,252)	-140,954*** (42,773)	-97,495** (44,908)	-84,966* (46,261)	-55,036 (53,282)	-143,286** (55,147)	-98,868* (50,263)
Gazdaság fejlettségi szintje		-0,000*** (0,000)				-0,000* (0,000)	-0,000 (0,000)
ECI			-6,225*** (1,185)			-3,509 (2,230)	-3,337* (1,939)
Korrupció szabályozása				-3,409 (2,128)		3,528* (1,964)	2,662 (1,741)
Általános bizalom					-48,385*** (10,361)		-26,427** (12,300)
Konstans	37,738*** (2,093)	47,384*** (2,602)	39,992*** (1,658)	37,419*** (1,693)	45,534*** (2,119)	48,626*** (5,254)	47,737*** (4,533)
R ²	0,037	0,413	0,453	0,142	0,462	0,525	0,577
Minta nagysága (db)	30	30	30	30	30	30	30

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei alapján.

Megjegyzés: A függő változó a jövedelmi egyenlőtlenség mérőszáma, a Gini-együttható. A zárójelekben lévő értékek az egyes változók heteroszkedaszticitás-robusztus standard hibái, a zárójelen kívüli értékek az egyes változók koefficiensei. A változók szignifikanciájának jelölése a következő: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

16. táblázat: A robusztussági vizsgálat eredményei az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalomra vonatkozóan a magas bizalmi szintű országok esetében, amikor a függő változó a Gini-együttható

Változók	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Gazdasági növekedés	102,566** (42,772)	30,753 (59,095)	65,964 (50,374)	15,471 (51,194)	62,350 (62,152)	15,932 (52,117)	104,576 (67,871)
Gazdaság fejlettségi szintje		-0,000 (0,000)				-0,000 (0,000)	-0,000 (0,000)
ECI			-1,523 (1,102)			0,381 (1,503)	0,464 (1,473)
Korrupció szabályozása				-2,194** (0,944)		-1,949 (2,019)	2,940 (2,556)
Általános bizalom					-14,565*** (4,328)		-20,656** (7,744)
Konstans	30,900*** (1,032)	36,437*** (3,476)	32,867*** (1,688)	34,652*** (1,857)	37,523*** (2,618)	35,162*** (3,770)	39,970*** (3,330)
R ²	0,147	0,242	0,182	0,263	0,412	0,266	0,447
Minta nagysága (db)	30	30	30	30	30	30	30

Forrás: Saját szerkesztés a regressziók eredményei alapján.

Megjegyzés: A függő változó a jövedelmi egyenlőtlenség mérőszáma, a Gini-együttható. A zárójelekben lévő értékek az egyes változók heteroszkedaszticitás-robusztus standard hibái, a zárójelen kívüli értékek az egyes változók koefficiensei. A változók szignifikanciájának jelölése a következő: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett magas bizalomra vonatkozóan azt láthatjuk a 16. táblázatban, hogy a gazdasági növekedés egyedül a kontrollváltozók nélküli regresszió esetében (1. regresszió) szignifikáns 5%-os elsőfajú hiba mellett. Ennél a regressziós modellnél az R^2 értéke 14,7%. A gazdasági növekedés koefficiense az 1. regresszió esetében pozitív előjelű, ami azt jelenti, hogy a gazdasági növekedésnek az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett magas bizalommal rendelkező országok tekintetében növelő hatása van a jövedelmi egyenlőtlenségre nézve.

A jövedelmi egyenlőtlenség tekintetében megállapítható, hogy a robusztussági vizsgálat megerősítette a 3.2. pontban ismertetett eredményeket. Az, hogy az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett alacsony bizalommal rendelkező országok esetében a gazdasági növekedés koefficiense negatív előjelű, a magas bizalmi értékű országoknál pedig az előjel átvált pozitívrá egyrészt azt mutatja, hogy valóban van interakció a gazdasági növekedés és az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom között. Másrészt az előjelváltás igazolja azt a megállapítást, hogy az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom egy bizonyos szintje alatt a gazdasági növekedés negatív, felette pedig pozitív irányba befolyásolja a Gini értékét.

4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A dolgozat a vizsgált hipotézis 1. állítására vonatkozóan bizonyítékot szolgáltat, miszerint a gazdasági növekedés hatása a társadalmi mobilitásra és a jövedelmi egyenlőtlenségre függ az intézményekbe vetett bizalomtól. A társadalmi mobilitás tekintetében mind a négy kiválasztott intézményekbe vetett bizalmi változóra vonatkozóan láthatunk szignifikáns eredményeket kontrollváltozók nélkül és kontrollváltozók bevonásával. Ugyanakkor a jövedelmi egyenlőtlenség esetében a négy változó közül csak kettő – az igazságszolgáltatási rendszerbe és a közszolgáltatásba vetett bizalom – tekintetében szignifikánsak az eredmények. Az eredmények alapján tehát azt lehet mondani, hogy a jövedelmi egyenlőtlenséget tekintve a gazdasági növekedés hatása csak bizonyos intézményekbe vetett bizalmi változóktól függ. Az eredményekben érdekesnek találom, hogy amikor a jövedelmi egyenlőtlenség a függő változó, a kormányzatba vetett bizalomra vonatkozó regressziók közül egyik sem szignifikáns, ami számomra azért meglepő, mivel az *1. pontban* ismertetett szakirodalomban Gilley (2009) a kormányzat minőségét említi az intézményekbe vetett bizalom egyik leglényegesebb összetevőjeként.²⁵

Az eredmények azt mutatják, hogy az 1. állítással ellentétben a hipotézis 2. részében megfogalmazott elvárások nem teljesülnek, melyben azt állítom, hogy az intézményekbe vetett bizalom függvényében a gazdasági növekedés növeli a társadalmi mobilitást és csökkenti a jövedelmi egyenlőtlenséget. Minden szignifikáns eredmény esetében ugyanaz a tendencia figyelhető meg: van egy kritikus intézményekbe vetett bizalmi érték, amely alatt a gazdasági növekedés a társadalmi mobilitást növeli, a jövedelmi egyenlőtlenséget csökkenti, a felett pedig a társadalmi mobilitást csökkenti, a jövedelmi egyenlőtlenséget növeli.

A robusztussági vizsgálat, melyet az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalomra vonatkozóan végeztem el, megerősíti ezeket az eredményeket. Az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett alacsony bizalmi szinttel rendelkező országok esetében a gazdasági növekedés növeli a társadalmi mobilitást, és csökkenti a jövedelmi egyenlőtlenséget, a magas bizalommal rendelkező országok esetében pedig csökkentő hatása van a társadalmi mobilitásra és növelő hatása van a jövedelmi egyenlőtlenségre nézve. Ez az eredmény azt sugallja, hogy a gazdasági növekedés valóban függ az intézményekbe vetett bizalomtól, illetve, hogy van egy kritikus intézményekbe vetett bizalmi szint, amely meghatározza a gazdasági növekedés hatását a társadalmi mobilitásra és a jövedelmi egyenlőtlenségre nézve. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a robusztussági vizsgálat során a jövedelmi egyenlőtlenség esetében az

²⁵ A Gilley (2009) tanulmányára vonatkozó információ és hivatkozás Györffy (2020) írásából származik.

igazságszolgáltatási rendszerbe vetett magas bizalommal rendelkező országokra vonatkozó eredmények közül csak egyetlen szignifikáns, a kontrollváltozók nélküli regresszió, ahol az összefüggés csupán 14,7%, amely a gazdasági növekedés és a jövedelmi egyenlőtlenség közötti gyenge kapcsolatra utal.

Arra vonatkozóan, hogy mi áll a hipotézis 2. állítására vonatkozó eredmények hátterében, a szakirodalom két lehetséges magyarázatot is szolgáltat. Az első lehetséges magyarázat az 1.4. pontban is említett Shin (2012) tanulmányának eredményén alapul. Kutatásában a jövedelmi egyenlőtlenség és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot vizsgálta. A szakirodalom ellentmondásos eredményeire vonatkozóan próbálta érthetővé tenni a két változó közötti kapcsolatot a Kuznets-görbe és a konvergenciaelmélet alapján, melyek egyidejű figyelembevételével tulajdonképpen kétségbe vonta a két változó közötti monoton összefüggést, amelyhez a korábbi kutatások nagy része ragaszkodott. Shin (2012) eredményei azt mutatják, hogy a jövedelmi egyenlőtlenség és a gazdasági növekedés közötti kapcsolat lehet pozitív és negatív irányú is az országok fejlettségi szintjének függvényében. Shin (2012) a kutatásában a jövedelmi egyenlőtlenség gazdasági növekedésre gyakorolt hatását vizsgálta és azt találta, hogy a jövedelemegyenlőtlenség negatív hatással van a gazdasági növekedésre a gazdasági fejlődés korai szakaszában, ugyanakkor pozitív hatása van egy úgynevezett „állandósult állapot” közelében.

A második magyarázatot Roth (2009) empirikus tanulmányának eredménye adja, melyben a bizalom és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot vizsgálta 41 országból álló mintára vonatkozóan. Kutatásának eredményei azt mutatják, hogy a bizalom és a gazdasági növekedés közötti kapcsolat visszahajló görbét követ, amikor hat, úgynevezett, „átalakulóban lévő” országot kihagy az elemzésből. Ez a görbe pályájú kapcsolat azt jelenti, hogy az alacsony kezdeti bizalmi szinttel rendelkező országokban a bizalom növekedése a gazdasági növekedés fellendüléséhez, míg a magas kezdeti bizalommal rendelkező országokban a bizalom növekedése a gazdasági növekedés csökkenéséhez vezet. Roth (2009) is megemlíti tanulmányában, hogy a bizalomnak van egy küszöbértéke. Azt állítja erre vonatkozóan, hogy az alacsony kezdeti bizalom növekedése a gazdasági növekedés fellendülésével jár együtt, a küszöb értéket átlépve pedig a bizalom növekedése károsítja a gazdasági növekedést. Szerinte az eredményeket figyelembe véve szakpolitikai szempontból fontos különbséget tenni a bizalom magas és alacsony kezdeti szintjével rendelkező országok között: az alacsony bizalmi szinttel rendelkező országok számára a bizalom növekedése kulcsfontosságú, ezzel szemben az „elegendő” bizalmi szinttel rendelkező országok számára elhanyagolható, sőt a magas bizalmi szinttel rendelkező országok gazdasági teljesítményét hátráltathatja is.

Shin (2012) és Roth (2009) tanulmányában is fontos szerepet kapott a változók közötti nemlineáris kapcsolat vizsgálata. Shin (2012) kutatásának eredményei a jövedelmi egyenlőtlenség és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot egyszerű lineáris összefüggésnél sokkal összetettebbnek mutatják, illetve Roth (2009) eredményei is azt sugallják, hogy a gazdasági növekedés és a bizalom közötti kapcsolat nem feltétlenül csak pozitív, vagy csak negatív, hanem érdemes a változók közötti nemlineáris kapcsolat vizsgálata is.

Kutatásom eredményei tehát azt sejtetik, hogy a gazdasági növekedés társadalmi mobilitásra és jövedelmi egyenlőtlenségre gyakorolt hatása valóban függ az intézményekbe vetett bizalomtól, ugyanakkor a változók között egyszerű lineáris összefüggésnél sokkal összetettebb kapcsolatrendszer van. Ennek következtében egy jövőbeli kutatáshoz érdemesnek találom Shin (2012) és Roth (2009) kutatásához hasonlóan a változók közötti nemlineáris kapcsolat vizsgálatát, mellyel lehetséges, hogy sokkal tisztább képet kapunk az intézményekbe vetett bizalom, a gazdasági növekedés, a társadalmi mobilitás és a jövedelmi egyenlőtlenség közötti kapcsolatáról.

ÖSSZEFOGLALÁS

Kutatásommal arra kerestem a választ, hogy vajon a gazdasági növekedés társadalmi mobilitásra és jövedelmi egyenlőtlenségre gyakorolt hatása függ-e az intézményekbe vetett bizalomtól, és ha igen, akkor hogyan függ tőle. A kérdés megvizsgálásához a hipotézist két részre bontva és két állításban fogalmaztam meg. Az 1. állítás a függő viszonyra vonatkozott, amely a következőképpen hangzik: A gazdasági növekedés társadalmi mobilitásra és jövedelmi egyenlőtlenségre gyakorolt hatása függ az intézményekbe vetett bizalomtól. A 2. állításban fogalmaztam meg a változók közötti kapcsolat irányára vonatkozó elvárásokat, miszerint az intézményekbe vetett bizalom függvényében a gazdasági növekedés növeli a társadalmi mobilitást és csökkenti a jövedelmi egyenlőtlenséget.

A hipotézis teszteléséhez többszörös lineáris regressziókat futtattam le négy általam kiválasztott intézményekbe vetett bizalmi változóra vonatkozóan mind a két függő változó esetében. A négy kiválasztott intézményekbe vetett bizalmi változó a következő volt: (1) a kormányzatba vetett bizalom (confidence in the government), (2) az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom (confidence in justice system/courts), (3) a közszolgálatba vetett bizalom (confidence in the civil services), (4) a nagyvállalatokba vetett bizalom (confidence in major companies).

Az regressziók eredményei a vizsgált hipotézis 1. állítására vonatkozóan bizonyítékot szolgáltatnak, miszerint a gazdasági növekedés hatása a társadalmi mobilitásra és a jövedelmi egyenlőtlenségre függ az intézményekbe vetett bizalomtól. A társadalmi mobilitás tekintetében mind a négy kiválasztott intézményekbe vetett bizalmi változóra vonatkozóan láthatunk szignifikáns eredményeket kontrollváltozók nélkül és kontrollváltozók bevonásával. Ugyanakkor a jövedelmi egyenlőtlenség esetében a négy változó közül csak kettő – az igazságszolgáltatási rendszerbe és a közszolgálatba vetett bizalom – tekintetében szignifikánsak az eredmények. Ez alapján tehát azt lehet mondani, hogy a jövedelmi egyenlőtlenséget tekintve a gazdasági növekedés hatása csak bizonyos intézményekbe vetett bizalmi változóktól függ. Az eredmények azt mutatják, hogy az 1. állítással ellentétben a hipotézis 2. részében megfogalmazott elvárások nem teljesülnek. Minden szignifikáns eredmény esetében ugyanaz a tendencia figyelhető meg: van egy kritikus intézményekbe vetett bizalmi érték, amely alatt a gazdasági növekedés a társadalmi mobilitást növeli, a jövedelmi egyenlőtlenséget csökkenti, a felett pedig a társadalmi mobilitást csökkenti, a jövedelmi egyenlőtlenséget növeli. A robusztussági vizsgálat, melyet az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalomra vonatkozóan végeztem el, megerősítette a függő viszonyt az intézményekbe vetett bizalom

szintje és a gazdasági növekedés hatása között, illetve, hogy van egy kritikus intézményekbe vetett bizalmi szint, amely meghatározza a gazdasági növekedés társadalmi mobilitásra és jövedelmi egyenlőtlenségre gyakorolt hatását.

Arra vonatkozóan, hogy mi áll a hipotézis 2. állítására vonatkozó eredmények hátterében, a szakirodalom két lehetséges magyarázatát ismertettem. Az első lehetséges magyarázat Shin (2012) tanulmányának eredményén alapul, amelyben a jövedelmi egyenlőtlenség és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot a Kuznets-görbe és a konvergenciaelmélet egyidejű figyelembevétele alapján vizsgálta; a második magyarázatot pedig Roth (2009) empirikus tanulmánya szolgáltatja számunkra, amiben a bizalom és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot vizsgálta. Shin (2012) és Roth (2009) tanulmányában is fontos szerepet kapott a változók közötti nemlineáris kapcsolat vizsgálata. Shin (2012) kutatásának eredményei egy egyszerű lineáris összefüggésnél sokkal összetettebb kapcsolatot mutatnak a jövedelmi egyenlőtlenség és a gazdasági növekedés között, illetve Roth (2009) eredményei is azt sugallják, hogy a gazdasági növekedés és a bizalom közötti kapcsolat nem feltétlenül csak pozitív, vagy csak negatív, hanem érdemes a változók közötti nemlineáris kapcsolat vizsgálata is.

Összességében kutatásom eredményei arra utalnak, hogy a gazdasági növekedés társadalmi mobilitásra és jövedelmi egyenlőtlenségre gyakorolt hatása valóban függ az intézményekbe vetett bizalomtól, ugyanakkor egyszerű lineáris összefüggésnél sokkal összetettebb kapcsolat van a vizsgált változók között. Ahhoz, hogy sokkal tisztább képet kapjunk az intézményekbe vetett bizalom, a gazdasági növekedés, a társadalmi mobilitás és a jövedelmi egyenlőtlenség közötti kapcsolatról a jövőbeli kutatások tekintetében érdemesnek találom Shin (2012) és Roth (2009) tanulmányához hasonlóan a változók közötti nemlineáris összefüggések vizsgálatát.

IRODALOMJEGYZÉK

Andrews, D. – Leigh, A. (2009): More inequality, less social mobility. *Applied Economics Letters*. Volume 16. Issue 15. pp. 1489-1492.

Beller, E. – Hout, M. (2006): Intergenerational Social Mobility: The United States in Comparative Perspective. *The Future of Children*. Volume 16. Issue 2. pp. 19-36.

Bergh, A. – Bjørnskov, C. (2009): Historical Trust Levels Predict Current Welfare State Design. The Ratio Institute. Ratio Working Papers. No. 144. <https://ratio.se/en/publications/working-paper-144-historical-trust-levels-predict-current-welfare-state-design/> (letöltve: 2022.09.07.)

Boudreaux, C. J. (2014): Jumping Off of the Great Gatsby Curve: How Institutions Facilitate Entrepreneurship and Intergenerational Mobility. *Journal of Institutional Economics* Volume 10. Issue 2. pp. 231-255.

Callais, J. T. – Geloso, V. (2021): Economic Freedom Promotes Upward Income Mobility. Early release of chapter 3 from James Gwartney, Robert Lawson, Joshua Hall, and Ryan Murphy, *Economic Freedom of the World: 2021 Annual Report* (Fraser Institute): forthcoming. <https://www.fraserinstitute.org/studies/economic-freedom-promotes-upward-income-mobility> (letöltve: 2022.09.07.)

Corak, M. (2006). Do poor children become poor adults? Lessons from a cross country comparison of generational earnings mobility. *IZA Discussion Papers*. No. 1993. <https://www.iza.org/publications/dp/1993/do-poor-children-become-poor-adults-lessons-from-a-cross-country-comparison-of-generational-earnings-mobility> (letöltve: 2022.09.06.)

Corak, M. (2013): Income Inequality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility. *The Journal of Economic Perspectives*. Volume 27. Issue 3. pp. 79-102.

Dahir, A. M. – Rehman Kanjoo, W. K. (2022): The effect of corruption on income inequality: a comparative analysis of Europe and South America. *Indian Journal of Economics and Business*. Volume 21. No 1.

DATA.WORLDBANK (2022a): GDP per capita (constant LCU). World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. *Economic Policy & Debt: National*

accounts: Local currency at constant prices: Aggregate indicators. ID: NY.GDP.PCAP.KN. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KN> (letöltve: 2022.07.21.)

DATA.WORLDBANK (2022b): GDP per capita, PPP (constant 2017 international \$). International Comparison Program, World Bank. World Development Indicators database, World Bank. Eurostat OECD PPP Programme. Economic Policy & Debt: Purchasing power parity. ID: NY.GDP.PCAP.PP.KD. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD> (letöltve: 2022.07.21.)

Domański, H. – Pokropek, A. (2021): The relation between interpersonal and institutional trust in European countries: which came first?. Polish Sociological Review. Volume 213. Issue 1. pp. 87-102.

EVS (2021): EVS Trend File 1981-2017. GESIS Data Archive, Cologne. ZA7503 Data file Version 2.0.0, <https://doi.org/10.4232/1.13736> (letöltve: 2022.04.14.)

EVS/WVS (2022): European Values Study and World Values Survey: Joint EVS/WVS 2017-2022 Dataset – Variable Report (Documentation/Tables). Version: May 2022 (v.3). GESIS Data Archive, Cologne and JD Systems Institute, Madrid. <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSEVSjoint2017.jsp> (letöltve: 2022.09.06.)

Györffy D. (2020): A bizalom, 4. fejezet. In: Intézményi közgazdaságtan. (Szerk.: Szabó K. – Bara Z. – Hámori B.) Akadémiai Kiadó [Digitális kiadás], Budapest. ISBN 978-963-454-540-8. <https://doi.org/10.1556/9789634545408>.

Haerpfer, C. – Inglehart, R. – Moreno, A. – Welzel, C. – Kizilova, K. – Diez-Medrano J., Lagos, M. – Norris, P. – Ponarin, E. – Puranen, B. et al. (eds.). (2021): World Values Survey Time-Series (1981-2020) Cross-National Data-Set. Madrid, Spain & Vienna, Austria: JD Systems Institute & WVSA Secretariat. Data File Version 2.0.0, doi:10.14281/18241.15

INFO.WORLDBANK (2022): The World Governance Indicators (WGI) Trend File 1996-2021. Download full Dataset (Excel) <https://info.worldbank.org/governance/wgi/> (letöltve: 2022.07.21.)

Kaufmann, D. – Kraay, A. – Mastruzzi, M. (2010): The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. World Bank Policy Research Working Paper No. 5430. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1682130 (letöltve: 2022.09.06.)

Najafpour, S. – Tadayyon rad, A. (2022): Relationship between social mobility and education level with political trust (Case study of citizens of Ahvaz). *Bi-Quarterly Political Knowledge*. Volume 18. Issue 1. pp. 279-306.

OECD.WORLD (2022a): Country Rankings (ECI). The Observatory of Economic Complexity. Country Dataset. Depth: 6 Digit. Revision: HS96 (1998-2020). <https://oec.world/en/rankings/eci/hs6/hs96> (letöltve: 2022. 07.05.)

OECD.WORLD (2022b): Methods. The Observatory of Economic Complexity. <https://oec.world/en/resources/methods#economic-complexity> (letöltve: 2022.09.06.)

OECD (2021): Drivers of Trust in Public Institutions in Finland, Building Trust in Public Institutions, OECD Publishing, Paris. https://www.oecd-ilibrary.org/governance/drivers-of-trust-in-public-institutions-in-finland_52600c9e-en (letöltve: 2022.09.06.)

Roth, F. (2009): Does Too Much Trust Hamper Economic Growth?. *Kyklos*. Volume 62. Issue 1. 103-128.

Rudolph, T. J. – Evans, J. (2005): Political Trust, Ideology, and Public Support for Government Spending. *American Journal of Political Science*. Volume 49. Issue 3. pp. 660–671.

Shin, I. (2012): Income inequality and economic growth. *Economic Modelling*. Volume 29. Issue 5. pp. 2049–2057.

Solt, F. (2020a): Measuring Income Inequality Across Countries and Over Time: The Standardized World Income Inequality Database. *Social Science Quarterly*. SWIID Version 9.1, May 2021. <https://dataverse.harvard.edu/dataset.xhtml?persistentId=doi:10.7910/DVN/LM4OWF> (letöltve: 2022.06.13.)

Solt, F. (2020b): Measuring Income Inequality Across Countries and Over Time: The Standardized World Income Inequality Database. *Social Science Quarterly*. Volume 101. Issue 3. pp. 1183-1199.

Tóth T. – Benkő D. (2018): Egyenlőtlenség és gazdasági növekedés. *Hitelintézeti Szemle*. 17. évf. 1. sz. pp. 177-184.

Voigt, S. (2019): Institutional Economics: An Introduction. Cambridge University Press, Cambridge, 296 p.

Weinert, F. (2018): The Role of Trust in Political Systems. A Philosophical Perspective. Open Political Science. Volume 1. Issue 1. pp. 7-15.

World Economic Forum (2020): The Global Social Mobility Report 2020, World Economic Forum, Switzerland. https://reports.weforum.org/social-mobility-report-2020/?DAG=3&gclid=Cj0KCQjw166aBhDEARIsAMEyZh7za6mAZFkw4UJLz5YtQQuji-o0El7ndX6iHY3mzyUSe71u7UelgBgaAt82EALw_wcB (letöltve: 2022.06.13.)